

HAFIZA
İZMİR

SEMPOZYUM / SYMPOSIUM

İZG İNOVASYON MERKEZİ / İZG INNOVATION CENTER
AKDENİZ, ATATÜRK CD. NO:126, 35210 KONAK/İZMİR

14-15
MAYIS / MAY 2026

ORTA VE YENİ ÇAĞLAR'DA İZMİR ARAŞTIRMALARI

STUDIES ON MEDIEVAL AND EARLY MODERN İZMİR

T.C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI

YEREL
KALKINMA
HATİRESİ

İZMİR
KALKINMA
AJANSI

HAFIZA İZMİR

SEMPOZYUM / SYMPOSIUM

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Studies on Medieval and
Early Modern İzmir

14 - 15 MAYIS 2026 / 14 - 15 MAY 2026

İZQ İNOVASYON MERKEZİ / İZQ INNOVATION CENTER

AKDENİZ, ATATÜRK CD. NO:126, 35210

KONAK/İZMİR

SEMPOZYUM

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Ersin Doğer
Prof. Dr. Elena Frangakis-Syrett
Prof. Dr. Alp Yücel Kaya
Prof. Dr. Cengiz Şişman
Prof. Dr. Cahit Telci
Prof. Dr. Vehbi Günay
Prof. Dr. Murat Keçiş
Doç. Dr. İrfan Kokdaş
Doç. Dr. Suna Çağaptay
Doç. Dr. Hasan Sercan Sağlam
Doç. Dr. Yasin Taş
Doç. Dr. Gürer Karagedikli
Dr. Erkan Serçe
Dr. Arslan Kılıç
Dr. Mehmet Kuru
Dr. Bedirhan Laçın
Dr. Ramazan Pantık
Dr. Tijl Vanneste
Dr. Efthimios Maheras
Dr. Ali Onur Peker
Zekeriya Efe Antalyalı
Ahmet Bulut Tamgörgü

DÜZENLEME KOMİTESİ

Dr. Mehmet Yavuz
Dr. Erkan Serçe
Prof. Dr. Alp Yücel Kaya
Prof. Dr. Cengiz Şişman
Prof. Dr. Cahit Telci
Prof. Dr. Vehbi Günay
Doç. Dr. İrfan Kokdaş

SYMPOSIUM

Studies on Medieval and
Early Modern İzmir

SCIENTIFIC COMMITTEE

Professor Ersin Doğer
Professor Elena Frangakis-Syrett
Professor Alp Yücel Kaya
Professor Cengiz Şişman
Professor Cahit Telci
Professor Vehbi Günay
Professor Murat Keçiş
Assoc. Prof. Dr. İrfan Kokdaş
Assoc. Prof. Dr. Suna Çağaptay
Assoc. Prof. Dr. Hasan Sercan Sağlam
Assoc. Prof. Dr. Yasin Taş
Assoc. Prof. Dr. Gürer Karagedikli
Dr. Erkan Serçe
Dr. Arslan Kılıç
Dr. Mehmet Kuru
Dr. Bedirhan Laçın
Dr. Ramazan Pantık
Dr. Tijl Vanneste
Dr. Efthimios Maheras
Dr. Ali Onur Peker
Zekeriya Efe Antalyalı
Ahmet Bulut Tamgörgü

EDITORIAL COMMITTEE

Dr. Mehmet Yavuz
Dr. Erkan Serçe
Professor Alp Yücel Kaya
Professor Cengiz Şişman
Professor Cahit Telci
Professor Vehbi Günay
Assoc. Prof. Dr. İrfan Kokdaş

SEMPOZYUM PROGRAMI / Symposium Program

1. GÜN - 14 Mayıs 2026 / 14 May 2026 - Day 1

09:30 - 10:00 KARŞILAMA / Registration

10:00 - 10:30 AÇILIŞ KONUŞMALAR / Opening Remarks

Dr. Mehmet Yavuz

İzmir Kalkınma Ajansı Genel Sekreteri
Secretary General, İzmir Development Agency

10:30 - 11:00 AÇILIŞ BİLDİRİSİ / Keynote Address

Prof. Dr. Elena Frangakis-Syrett, Professor

18. Yüzyılda İzmir'in Uluslararası Pazarlara Katılımındaki Dönüşüm / The Evolution of İzmir's Participation in the International Markets in the Eighteenth Century

11:00 - 11:15 Ara / Break

1. OTURUM Session 1

OTURUM BAŞKANI / Chair
DR. ERKAN SERÇE

11:15 - 11:35 Prof. Dr. Ersin Doğer, Professor

Batı Anadolu'da Bizans İmparatorluğu'nun Son Yüzyılı (1205-1317): İznik Bizans Devleti içinde Smyrna / The Last Century of the Byzantine Empire in Western Anatolia (1205-1317): Smyrna within the Byzantine State of Nicaea

11:35 - 11:55 Zekeriya Efe Antalyalı

Ege Dünyası'nın "Sınırlaşmasında" İktidar, Başkaldırı ve Sosyal Düzen (1280-1420) / Power, Defiance, and Social Order in the "Frontierization" of the Aegean World (1280-1420)

11:55 - 12:15 Prof. Dr. Murat Keçiş, Professor

Bizans'tan Osmanlı'ya Geçiş Sürecinde İzmir ve Hinterlandı: Denizcilik ve Ticaret / İzmir and Its Hinterland in the Transition Period from Byzantium to the Ottoman Empire: Navigation and Maritime Trade

12:15 - 12:30 Sorular-Katkılar / Discussion

12:30 - 13:30 ÖĞLE ARASI / Lunch Break

2. OTURUM Session 2

OTURUM BAŞKANI / Chair
PROF. DR. CAHİT TELCİ, Professor

13:30 - 13:50 Dr. Arslan Kılıç

Foça'dan Flandra'ya: Batı Yönlü Ceneviz Ticari Organizasyonu ve Foça (1346-1458) / From Phocaea to Flanders: Genoese Westbound Commercial Organization and Phocaea (1346-1458)

13:50 - 14:10 Doç. Dr. Suna Çağaptay, Assoc. Prof. Dr.

Satır Aralarını Okumak: Arkeolojik Veriler ve Yazılı Kaynaklar Işığında Anaia'nın Denizsel Ağları / Reading Between the Lines: Anaia's Maritime Landscape in Archaeology and Written Accounts

14:10 - 14:30 Doç. Dr. Hasan Sercan Sağlam, Assoc. Prof. Dr.

Geç Ortaçağ'da İzmir'in Tarihsel Topografyası: Limanlar, Portolan Haritaları ve Ceneviz Mimari Mirası / Historical Topography of İzmir in the Late Middle Ages: Harbors, Portolan Charts and Genoese Architectural Heritage

14:30 - 14:50 Sorular-Katkılar / Discussion

14:50 - 15:05 Ara / Break

3. OTURUM Session 3

OTURUM BAŞKANI / Chair
PROF. DR. YAHYA ARAZ, Professor

15:05 - 15:25 Dr. Mehmet Kuru

İzmir'den Livorno'ya Bir Gümrük Emininin Yolculuğu: Anton Bogos Çelebi'nin Ticari ve Kültürel Ağları / The Journey of a Customs Commissioner From İzmir to Livorno: The Commercial and Cultural Networks of Anton Bogos Çelebi

15:25 - 15:45 Dr. Bedirhan Laçin

Batı Anadolu'dan Buğday İhracatı: Yerel Aktörler, Tahıl Havzaları ve Dönüşen Politikalar (1700-1838) / Wheat Exports from Western Anatolia: Local Actors, Grain Basins, and Shifting Policies (1700-1838)

15:45 - 16:05 Prof. Dr. Cengiz Şişman, Professor
Mesiyantik İzmir: 17.-18. Yüzyıllarda Sabatay Sevi ve Post-Sabataycı Peygamberler /
Messianic İzmir: Sabbatai Sevi and Post-Sabbatean Prophets in the 17th-18th Centuries

16:05 - 16:25 Sorular-Katkılar / Discussion

2. GÜN - 15 Mayıs 2026 / 15 May 2026 - Day 2

4. OTURUM OTURUM BAŞKANI / Chair

Session 4 DOÇ. DR. İRFAN KOKDAŞ, Assoc. Prof. Dr.

10:30 - 10:50 Doç. Dr. Yasin Taş, Assoc. Prof. Dr.

17. Yüzyılda İzmir'de Bir Hüdâi Halifesi: Şeyh Mustafa Efendi / A Khalifa of Hüdai in 17th-Century İzmir: Sheikh Mustafa Efendi

10:50 - 11:10 Dr. Ramazan Pantık

İzmir'in Kentsel Gelişiminde Vakıflar: Vezirsuyu (Köprülü Ahmet Paşa Vakıf Suları)
Örneği / Waqfs in the Urban Development of İzmir: The Case of Vezirsuyu - Köprülü Ahmet Pasha Waqf Water System

11:10 - 11:30 Dr. Tijl Vanneste

18. yüzyıl İzmir'inde Hollandalı Tüccarlar ve Osmanlı Kadınları: Dinler Arası Evlilikler /
Dutch Merchants and Ottoman Women: Interfaith Marriages in Eighteenth-Century İzmir

11:30 - 11:50 Sorular-Katkılar / Discussion

11:50 - 13:30 ÖĞLE ARASI / Lunch Break

5. OTURUM OTURUM BAŞKANI / Chair

Session 5 Prof. Dr. Vehbi Günay, Professor

13:30 - 13:50 Dr. Efthimios Maheras

Ayân Olmayan Bir Ege Ayânı: İzmir, Rodos ve Tuna Ekseninde Rodoslu Hafız Ahmed Ağa /
The Aegean Notable Who Never Was, Hafız Ahmed Ağa of Rhodes, Between İzmir, Rhodes and the Danube

13:50 - 14:10 Doç. Dr. Gürer Karagedikli, Assoc. Prof. Dr.

“Eshâb-ı Emlâktan Levi Nâm Yahudi”: Uzun 18. Yüzyılda Osmanlı İzmir'inde Bir Mülk
Davası / “The Jewish Real Estate Owner Named Levi”: A Property Dispute in Ottoman İzmir in
the Long Eighteenth Century

6. OTURUM OTURUM BAŞKANI / Chair

Session 6 Prof. Dr. Alp Yücel Kaya, Professor

14:50 - 15:10 Dr. Ali Onur Peker

18. Yüzyıl Çeşme Bağlarında Vakıf İdaresi ve Paftos / Paftos and Waqf Management in the
Vineyards of Çeşme during the 18th Century

15:10 - 15:30 Ahmet Bulut Tamgörgü

18. Yüzyılda Ali Ağa Çiftliği / Ali Ağa Çiftliği in the Eighteenth Century

15:30 - 15:50 Sorular-Katkılar / Discussion

15:50 - 16:05 Ara / Break

7. OTURUM KAPANIŞ OTURUMU / Closing Session

Session 7 Dr. Mehmet Yavuz,

16:05 - 17:05 Dr. Erkan Serçe,

Prof. Dr. Cahit Telci, Professor

Prof. Dr. Vehbi Günay, Professor

*Carta Marittima
del Golfo di Smirne
com' anche l'Isola Scio, e come fra
essa, e la terra ferma di Calaberno
si possa veleggiare.*

N A

T O

L I Æ

Smyrne

Saline

Isola Scio
o
Cafarel o
Cafal Macchie

de Dry / Cefusters
over the Spretle

Isola Gebroeders
o
due Brakelli

P A R S .

1	2	3	4
Scala di Leghe Olandese 12 in un grado			
5	10	15	16
Scala di Miglia Italiano 60 in un grado			
1	2	3	4
5	5	5	5

18. Yüzyılda İzmir'in Uluslararası Pazarlara Katılımındaki Dönüşüm

The Evolution of İzmir's Participation in the International Markets in the Eighteenth Century

Prof. Dr. Elena Frangakis-Syrett, Professor

Sunumum, İzmir'in (Smyrna) uluslararası piyasalara katılımının niteliğini ve uzun vadeli dinamiklerini ele alacaktır. Bu çerçevede, ağırlıklı olarak ancak bununla sınırlı olmamak üzere, Batı ile uzun mesafeli uluslararası deniz ticaretin bağlamı incelenecek; ayrıca bu süreci mümkün kılan unsurlar, sanayi öncesinde on sekizinci yüzyıl dünya ekonomisi perspektifinden değerlendirilecektir.

Öncelikle, on sekizinci yüzyılda dünya ekonomisindeki genişleme, İzmir'in İmparatorluğun Batı ile ticaretinde hem ithalat hem de ihracat açısından başlıca yeniden dağıtım limanı olarak yükselmesinde belirleyici olmuştur. Bu süreç, İzmir'i Anadolu iç bölgeleriyle de güçlü biçimde ilişkilendirmiştir. Osmanlı Devleti'nin büyük kent pazarlarını gerekli mallarla beslemeye yönelik işe politikası, İzmir'in İstanbul-İzmir-İskenderiye ticaret hattında merkezî bir konum kazanmasını sağlayan bir diğer etkidir. Aynı zamanda, Osmanlı-Batı ticaretindeki artan önemi, İzmir'in hem kıyı hem de açık deniz hatlarını kapsayan imparatorluk içi deniz ticaretindeki

My presentation will deal with the nature and long-term dynamics in the participation of İzmir (Smyrna) in the international markets, primarily though not exclusively, within the context of long-distance international maritime trade with the west, and through the perspective of a pre-industrial eighteenth-century world economy and the factors that made this possible.

First of all, the expansion of the eighteenth-century world economy was instrumental in İzmir's surge as the primary redistributive port in the Empire's trade with the west in both imports and exports, which connected İzmir with the Anatolian interior. Ottoman policy of provisioning its major urban markets with necessary goods was another factor enabling İzmir to become the center in the İstanbul-İzmir-Alexandria commercial route, while its growing importance in Ottoman-Western trade further reenforced its central role in the Empire's internal maritime trade, both in coastal and blue water routes. No city-port would have attained, maintained and increased its level of commercial prominence within the Mediterranean and Atlantic Europe –with

merkezi rolünü daha da pekiştirmiştir. Akdeniz ve Atlantik Avrupa'sında -hatta Amerika'nın Doğu Kıyısı ile gelişen ticaret bağlamında- hiçbir liman kenti, güçlü, aktif ve erken modern bir ekonomi için gelişmiş bir parasal sektöre sahip olmadan ticari önemini elde edemez, sürdüremez ve artıramazdı. İzmir'in para, döviz ve kredi piyasaları, piyasa likiditesinin artmasında belirleyici olmuştur; nitekim bu likidite olmaksızın, kentin hem deniz hem kara yoluyla yürüttüğü ticari faaliyetlerin, imparatorluk içinde ve dünya ölçeğinde sürdürülmesi mümkün olmazdı. Kapsamlı kredi mekanizmalarına dayalı olarak işleyen bir imparatorluk içindeki İzmir, bu alanda öne çıkmıştır. İmparatorluğun başkentinde sermaye daha çok mali sektör ve devletin bütçe ihtiyaçlarıyla ilişkiliyken, İzmir'in para piyasaları esas olarak özel sektöre ait olup, burada piyasa güçleri belirleyici olmuş; Osmanlı ve Avrupalı aktörlerin bu mekanizmaları kendi lehlerine kullanma becerileri de önemli rol oynamıştır. Para arzının dönemsel olarak daraldığı ve kredi kullanımının yaygın olduğu bir ortamda -Londra ve Amsterdam gibi istisnai merkezler dışında- sürdürülebilir bir kredi düzeyini koruyabilme becerisi, İzmir'in ekonomik büyümesinin devamlılığı açısından kritik olmuştur.

Bu gelişmelerin sonucunda, on sekizinci yüzyılın sonlarına doğru ve on dokuzyüzyılın eşliğinde, İzmir, ticari ağların merkezî bir düğüm noktası haline gelmiştir. Avrupa ile olduğu kadar imparatorluğun iç ve kıyı bölgeleriyle kurulan en geniş ticari ağlar, bu merkezden yayılmıştır. Bu süreç, Osmanlı ve

a burgeoning trade with the East Coast of America, too-- without having a strong, active and sophisticated, for an early modern economy, monetary sector. İzmir's money, currency and credit markets were pivotal in increasing its market liquidity, without which its commercial activities, by sea and land, within the Empire and the world, would not have been possible. Within an empire that functioned on an extensive credit mechanism İzmir excelled in it. Whilst the Empire's capital was closely related to the fiscal sector and the budgetary needs of the state, İzmir's money markets were part of the private sector, primarily, where the forces of the market were instrumental as was the knowledge of the Ottomans and Westerners to use them to their advantage. Given periodic scarcity of money and an extensive use of credit, even in major commercial markets, except for London and Amsterdam, knowing how to maintain a sustainable credit level in one's market was crucial in İzmir's ongoing economic growth.

As a result of such developments, by the end of the eighteenth century, and at the cusp of the nineteenth, İzmir had become the plaque tournante, or central wheel, from whose axes the most extensive commercial networks --with Europe as well as with the Empire's interior and coastal areas-- emanated. It was a steady organic growth based on transactional cooperation and/or rivalry which went across ethno-religious and linguistic divide, among Ottoman and European merchants, active in these networks. Interlocking relationships, between both groups and within each group, were formed leading to longstanding vested interests on the part of all actors strengthening these networks. Though they

Avrupalı tüccarlar arasında etno-dinsel ve dilsel farklılıkları aşan, iş birliği ve/veya rekabete dayalı işlemler üzerinden gelişen organik ve istikrarlı bir büyümenin ürünüdür. Her iki grup arasında ve grupların kendi içlerinde kurulan iç içe geçmiş ilişkiler, tüm aktörler için uzun vadeli çıkarlarının oluşmasına ve bu ağların güçlenmesine zemin hazırlamıştır. Kaynağını İzmir'in pazarları ve liman alanından alan bu ağlar, kenti Anadolu iç bölgelerine, doğuda İran'a ve batıda Avrupa ile Amerika'ya bağlamış; böylece İzmir'in uluslararası piyasalara katılımında güçlü ve süreklilik arz eden bir büyüme ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: İzmir; Uluslararası Ticaret; Para; Kredi; Marsilya; Pamuk Ticareti; Avrupalı ve Osmanlı Tüccarlar

originated in İzmir's markets and harbor area, these networks connected the city's markets with the Anatolian interior as well as with Iran in the east and with Europe and America in the west, resulting in a robust and on-going growth in İzmir's participation in the international markets.

Keywords: İzmir; International Trade; Money; Credit; Marseilles; Cotton Trade; European and Ottoman Merchants

Batı Anadolu'da Bizans İmparatorluğu'nun Son Yüzyılı (1205- 1317): İznik Bizans Devleti içinde Smyrna

The Last Century of the Byzantine Empire in Western
Anatolia (1205-1317): Smyrna within the Byzantine State of
Nicaea

Prof. Dr. Ersin Doğer, Professor

10

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

IV. Haçlı Seferi, gemileri sağlayan Venedikliler tarafından usta bir manevra ile taht kavgaları ile bunalmış ve zayıflamış Bizans İmparatorluğu'nun başkenti Konstantinopolis'e (İstanbul) yönlendirildi. Aslında Haçlı Seferlerinin başlangıcından itibaren Bizans ile Batı dünyası arasında derin bir düşmanlık hüküm sürmekteydi. Bu iki farklı dünyanın Hristiyanlığın iki farklı ve rakip mezhebine ait olmaları da bu düşmanlığı körüklemekteydi.

1204 yılının Ocak ayında ise destekledikleri imparatorların ayaklanma sonucunda tahttan indirilip öldürülmelerini fırsat bilen Haçlılar bu kez kendi hesaplarına İstanbul'a yeniden saldırdılar ve 13 Nisan 1204'te o güne dek dünyanın görmediği bir katliam ve yağma gerçekleştirdiler.

Latin işgalinden etkilenen ve onların egemenliğine girmek istemeyen bazı köklü aristokrat Bizans aileleri başkenti

The Fourth Crusade, skillfully maneuvered by the Venetians who provided the ships, was directed towards Constantinople (Istanbul), the capital of the Byzantine Empire, which had been weakened and overwhelmed by internal power struggles. In fact, a deep animosity had prevailed between Byzantium and the Western world since the beginning of the Crusades. The fact that these two different worlds belonged to two different and rival branches of Christianity further fueled this animosity.

In January 1204, seizing the opportunity presented by the deposition and murder of the emperors they supported in a rebellion, the Crusaders attacked Istanbul again, this time on their own account, and on April 13, 1204, they carried out a massacre and looting unprecedented in the world.

Affected by the Latin occupation and unwilling to submit to their rule, some prominent Byzantine aristocratic families left the capital and retreated to various

terk ederek henüz Latinler tarafından işgal edilmeyen Anadolu'nun değişik bölgelerine çekildiler. Bu aristokratlar arasında 1204 yılından önceki son imparatorlardan Aleksios III Angelos'un damatlarından biri olan Theodoros Laskaris başkenti İznik (Nikaia) olan ve Marmara Denizi kıyılarından Ege Denizi kıyılarına kadar tüm Batı Anadolu'yu kapsayan topraklar üzerinde sürgünde bir devlet yönetimi kurmaya çalıştı.

Bu devletin ilk kuruluş yılları çok zorlu geçti. Bu aşamayı başarıyla atlattıktan sonra 1211 yılı içinde iki büyük sınav daha vermek zorunda kaldı. Bunlardan ilki Theodoros I Laskaris'in Konya'daki Anadolu Selçuklularına karşı Menderes Irmağı kıyısındaki Antiokheia'da kazandığı zaferdi. İznik-Bizans Devleti için hayati öneme sahip bu savaşta Selçuklu sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev hayatını kaybetti. Bu zafer İznik Devleti'nin Türklerle doğu sınırında yaklaşık 50 yıl sürecek bir istikrar ve barış döneminin devamını sağladı.

İkinci sınav ise devletin batı sınırında başlangıçta bir yenilgi ile başladı. İstanbul'un Latin imparatoru Henri, Theodoros I Laskaris'in ordusunu Ryhndakos (Orhaneli) Çayı yakınlarında yendi (15 Ekim 1211), ardından Bergama ve Nymphaion'a (Nif-Kemalpaşa) kadar ilerledi, hatta buradan Smyrna'yı dahi tehdit eder bir konuma geldi. Bölgenin savunması imparatorun kardeşi Sebastokrator Georgios Laskaris tarafından örgütlenmekteydi. Latin tehlikesi karşısında bölge halkını dağlık bölgelere taşıyan Georgios Laskaris Smyrna ve çevresinin de savunmasını güçlendirdi.

regions of Anatolia that had not yet been occupied by the Latins. Among these aristocrats, Theodoros Laskaris, a son-in-law of Alexios III Angelos, one of the last emperors before 1204, attempted to establish a state in exile with its capital in Nicaea (Iznik), encompassing all of Western Anatolia from the Marmara littoral to the shores of the Aegean Sea.

The early years of this state were very tumultuous. After successfully overcoming this phase, it faced two major challenges in 1211. The first was Theodoros I Laskaris' victory against the Konya-based Anatolian Seljuks at Antioch on the banks of the Menderes River. In this battle, which was of vital importance to the Nicaea-Byzantine state, the Seljuk Sultan Gıyaseddin Keyhüsrev lost his life. This victory ensured a period of stability and peace for the Nicaean Empire on its eastern border with the Turks, a process which would last for approximately 50 years.

The second test began with an initial defeat on the western border of the state. Henry, the Latin Emperor of Constantinople, defeated the army of Theodoros I Laskaris near the Ryhndakos River (Orhaneli) on October 15, 1211, and subsequently advanced as far as Pergamon and Nymphaion (Nif-Kemalpaşa), even threatening Smyrna. The defense of the region was organized by the emperor's brother, Sebastokrator Georgios Laskaris. Facing the Latin threat, Georgios Laskaris transferred the local population to mountainous areas and strengthened the defenses of Smyrna and its surroundings. After several inconclusive clashes in and around the city, the Latins failed to establish definitive control over the region, leading to a border treaty in Nymphaion in 1212.

Latinler kent ve çevresinde sonuçsuz kalan birkaç çatışmadan sonra bölgede kesin bir hakimiyet sağlayamayınca 1212 yılında Nymphaion'da bir sınır antlaşması yapıldı. Latinler Marmara Denizi'nin kıyısından başlayıp Edremit'e kadar uzanan toprakları korudular. Böylece Smyrna ve çevresinin de dahil olduğu Batı Anadolu'nun çok büyük bir kısmı İznik Devleti'nin sınırları içinde kaldı.

Doğuda Türklerle, batıda ise Latinlerle ortak sınırlarda askeri güç dengelerini istikrara kavuşturan İznik-Bizans Devleti'nin egemenleri İstanbul'un giderek ağırlaşan ekonomik yükünden de kurtulduktan sonra tüm dikkatini İznik'ten Ege Denizi kıyılarına kadar uzanan verimli Batı Anadolu topraklarına doğru çevirdiler. İstanbul'dan kaçan askeri feodal sınıfa bölgede geniş topraklar verip onların desteklerini de sağladılar. Mikhael VIII Paleologos'un tahtı ele geçirdiği ve imparatorluğun enerjisini Balkanlara yönelttiği 1258 yılına dek 50 yıl süren bu kısa barış dönemi Smyrna'nı Bizans egemenliği altında gördüğü son refah ve gelişme dönemi oldu.

Aslında bu büyük gelişmeyi yaratan Theodoros I Laskaris'in ölümünden sonra İznik-Bizans Devleti'nin başına geçen damadı Ioannes III Vatatzes (1222-1254) oldu. Yeni imparator, eşi akıllı ve aydın İrini ile birlikte devletindeki kentleri sadece askeri ve ekonomik bakımdan değil, kültür, sanat ve mimari etkinlikler bakımından da Yakındoğu'nun önemli merkezleri arasında soktular. Ioannes III Vatatzes'in uzun iktidarı boyunca İznik sembolik dini başkent olarak

The Latins retained control of the lands stretching from the coast of the Marmara Sea to Edremit. Thus, a large part of Western Anatolia, including Smyrna and its surroundings, remained within the borders of the Nicaean State.

Having stabilized the military balance of power on shared borders with the Turks in the east and the Latins in the west, the rulers of the Nicaean-Byzantine Empire, after freeing themselves from the increasingly heavy economic burden of Constantinople, turned their attention to the fertile lands of Western Anatolia stretching from Nicaea to the Aegean coast. By granting vast tracts of land to the military feudal class fleeing Constantinople, they secured the support from this class. This short period of peace, lasting 50 years until Michael VIII Palaiologos seized the throne in 1258 and directed the empire's energy towards the Balkans, was the last period of prosperity and development for Smyrna under Byzantine rule. In fact, this great development was brought about by John III Vatatzes (1222-1254), the son-in-law of Theodore I Laskaris, who succeeded him as the ruler of the Nicaean-Byzantine Empire after his death. The new emperor, along with his wise and enlightened wife Irene, transformed the cities within his empire into important centers of the Near East, not only militarily and economically, but also in terms of culture, art, and architecture. During the long reign of John III Vatatzes, Nicaea maintained its existence as the symbolic religious capital, while Nymphaion (Kemalpaşa-Nif) became the actual administrative capital of the state. The emperor's summer palace (Maiden Tower) still stands today. According to the writer Georgios Akropolites, the

varlığını sürdürürken, Nymphaion (Kemalpaşa-Nif) devletin asıl idari başkenti oldu. İmparatorun yazlık sarayı (Kız Kulesi) bugün bile ayakta kalmak için direnmektedir. Yazar Georgios Akropolites'e göre İznik imparatorluk ailesi yazlarını Smyrna'nın bir banliyösü olan ve zengin su kaynaklarına sahip Periklystra'da (Halkapınar veya Pınarbaşı) geçirmekteydi. İmparator ve karısı İrini Nymphaion'da bir kütüphane ile bir üniversite kurdular. Bunun yanında cömert bağışlarda bulunarak bölgedeki manastırları canlandırdılar. Lembos, Kuzenas ve Sosandra ve Amarana gibi bazı manastırlar toprak bağışları nedeniyle bölgede önemli ekonomik güç odakları haline geldiler. Özellikle Lembos'daki (Olympos-Nif Dağı) Theotokos (Tanrının annesi olarak Meryem'e adanan) Manastırı İoannes III Vatatzes ve İmparatoriçe İrini'nin yardımlarıyla yeniden yaratıldı. Smyrna ve çevredeki birçok köyde ve özellikle Memaniomenos (Menemen) Ovası'nda bağış olarak kabul edilen çok sayıda taşınmazın kaydedildiği ve günümüze kadar ulaşan tapu kayıt defterleri 13. yüzyıldaki Smyrna için önemli bir tarihi coğrafya kaynağı olarak kabul edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Nikaia (İznik); Nymphaion (Nif-Kemalpaşa); Smyra (İzmir); Perikylstra (Halkapınar veya Pınarbaşı?); Lembiotissa (Lembos Manastırı); Prinobaris (Bornova), Baris (Bayraklı); Kordoleon (Kordelio Karşiyaka); Memaniomenos Ovası (Menemen Ovası); Theodoros Laskaris; İoannes III Vatatzes; Mikhail Paleologos VIII

Nicaean imperial family spent their summers in Periklystra (Halkapınar or Pınarbaşı), a water rich suburb of Smyrna. The emperor and his wife Irene established a library and a university in Nymphaion. They also revived the monasteries in the region through generous donations. Some monasteries, such as those of Lembos, Kuzenas, Sosandra, and Amarana, became significant economic powerhouses in the region due to land grants. In particular, the Theotokos Monastery (dedicated to Mary as the Mother of God) on Lembos (Mount Olympos-Nif) was recreated with the help of John III Vatatzes and Empress Irene. The surviving land registry books, which record numerous properties that donated in Smyrna and many surrounding villages especially in the Memaniomenos (Menemen) Plain are considered the important historical and geographical source for understanding 13th century-Smyrna.

Keywords: Nikaia (İznik); Nymphaion (Nif-Kemalpaşa); Smyra (İzmir); Perikylstra (Halkapınar veya Pınarbaşı); Lembiotissa (Lembos Monastery); Prinobaris (Bornova); Baris (Bayraklı); Kordoleon (Kordelio Karşiyaka); Memaniomenos Ovası (Menemen Plain); Theodoros Laskaris; İoannes III Vatatzes, Mikhail Paleologos VIII

Ege Dünyası'nın “Sınırlaşmasında” İktidar, Başkaldırı ve Sosyal Düzen (1280-1420)

Power, Defiance, and Social Order in the “Frontierization”
of the Aegean World (1280-1420)

Zekeriya Efe Antalyalı

14

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Anadolu'nun bütün Ege kıyısı boyunca ortaya çıkan denizci Türkmen beylikleri ile beraber, Ege Dünyası, uzun on dördüncü yüzyıl boyunca, sadece Türkmen beyliklerini ve Bizans'ı değil, aynı zamanda Ceneviz ve Venedik gibi büyük Akdeniz güçlerini de içeren bir yıkıcı savaş dönemine tanıklık edecekti. Ege Dünyası'nın bu “sınırlaşması” bölgenin tamamında ciddi sonuçlar doğuracak bir sosyoekonomik ve demografik çalkantıyı da beraberinde getirdi. Fakat bu geniş çaplı karışıklıktan en büyük zararı ise bölgenin sıradan insanları görecekti. Bu dönemde bölgenin alame-tifarıkası haline gelmiş olan dur durak bilmez savaşlar ve yağmalar yaşam koşullarını ciddi manada sekteye uğrattı.

Her ne kadar bu dönem geç Orta Çağ Doğu Akdeniz'inin geçirdiği kapsamlı dönüşümde önemli bir dönüm noktasını teşkil etse de, konu ile ilgilenen araştırmacılar uzun on dördüncü yüzyılda Ege Dünyası'nda sosyal ve ekonomik

With the rise of the Turcoman maritime principalities all along the Aegean coastline of Anatolia, the Aegean world was to witness a period of devastating armed conflicts that involved not only Byzantium and the Turcomans begliks, but also the major Mediterranean powers, such as Genoa and Venice, in the long fourteenth century. The “frontierization” of the Aegean world brought with it a socio-economic and demographic cataclysm that had deep-cutting consequences across the region. This large-scale turmoil that gradually plagued the Aegean world, however, took its most severe toll on the region's ordinary inhabitants. The conditions of existence were, to a great extent, deteriorated by the incessant warfare and plunder that became a trademark of the region during this period.

Although this episode constitutes a focal turning point in the sweeping transformation on the late medieval eastern Mediterranean underwent, modern students of the topic have paid only limited attention to the ways

yapıların nasıl şekillendiğine kısıtlı bir ilgi gösterdiler. Bu ciddi akademik boşluğu kapatmaya çalışan uğraşlara katkı vermek amacıyla, bu çalışma popüler ayaklanmaları karşılaştırmalı bir şekilde inceleyerek bölgede ortaya çıkan sosyal gerilim ve çatışmalara yeni bir bakış açısı sunuyor. Böylece, nihai olarak Ege Dünyası'nın sınırlaşmasının bölgedeki sosyal düzeni ve sosyal grup ilişkilerini nasıl şekillendirdiğini gözler önüne seriyor.

Anahtar Kelimeler: Orta Çağ Akdenizi; Orta Çağ Ege Dünyası; Sınırlaşma; Halk Ayaklanmaları; Sosyal Dönüşüm

in which the social and economic structures were reshaped in the Aegean world during the long fourteenth century. Aiming to contribute to efforts to fill this serious academic gap, this work comparatively examines popular upheavals to shed fresh light on the social tensions and conflicts that erupted in the region. In doing so, it ultimately demonstrates how the frontierization of the Aegean world reconfigured social order and social group relations in the region.

Keywords: Medieval Mediterranean; Medieval Aegean World; Frontierization; Popular Upheavals; Social Transformation

Bizans'tan Osmanlı'ya Geçiş Sürecinde İzmir ve Hinterlandı: Denizcilik ve Ticaret

İzmir and Its Hinterland in the Transition Period from the Byzantine to the Ottoman Empire: Navigation and Maritime Trade

Prof. Dr. Murat Keçiş, Professor

Stratejik coğrafi konumuyla öne çıkan İzmir (Smyrna) ve hinterlandı, tarih boyunca Akdeniz ve Anadolu'nun en dikkat çekici merkezlerinden biri olmuştur. Tunç Çağı'ndan itibaren kritik ticaret rotalarının kesişim noktasında yer alması, kentin Arkaik ve Klasik dönemlerdeki nüfuzunu kademeli olarak artırmasına katkı sağlamış, Roma İmparatorluğu'nun Küçük Asya'da hâkimiyet kurup eyalet sistemini yapılandırmasıyla şehir, önemli bir gelişme kaydetmiştir. Buna karşın, Konstantinopolis'in bir başkent olarak yeniden tesis edildiği MS. IV. yüzyıldan itibaren Anadolu'daki geleneksel doğu-batı ticaret ekseninin zayıflayarak kuzey-güney rotasının ön plana çıkması, bölgenin sosyo-ekonomik anlamda irtifa kaybetmesine sebebiyet vermiştir. Bu irtifa kaybı, Bizans İmparatorluğu hâkimiyetinde geçecek olan yıllarda da devam etmiştir. Güncel arkeolojik verilerle de desteklenen; VII. ve IX. yüzyıllar arasında Anadolu kentlerinde genel bir duraklama ve çöküş yaşandığına

Strategically situated at a geographical crossroads, İzmir (Smyrna) and its hinterland have historically served as one of the most prominent centers of the Mediterranean and Anatolia. Its position at the intersection of critical trade routes since the Bronze Age contributed to its rising influence during the archaic and classical periods, reaching a significant developmental peak under the Roman provincial administration in Asia Minor. However, the re-establishment of Constantinople as the capital in the 4th century AD shifted traditional east-west trade axes toward a north-south orientation, leading to a socio-economic decline in the region. This recession persisted under Byzantine rule; indeed, İzmir and its surroundings reflected the general stagnation and urban collapse observed across Anatolian cities between the 7th and 9th centuries, a trend corroborated by contemporary archaeological data. The city's period of dormancy was gradually reversed, first by the establishment of the naval Theme of Samos in the 9th century, and subsequently by the Nicæan Empire

dair görüşün, İzmir ve çevresi için de geçerli olduğu söylenebilir. İzmir'in yaşadığı bu durgunluk dönemi, önce IX. yüzyılda Samos Deniz Teması'nın kurulması, ardından XIII. yüzyılın başlarında İznik İmparatorluğu'nun bölgeyi merkezlerinden biri haline getirmesiyle yerini kademeli bir yükselişe bırakmıştır. Sahip olduğu geo-stratejik konumu ve özellikle Miletos ve Efes limanlarının alüvyonlarla dolması sonucunda işlevsiz kalmış olması sebebiyle şehir, Bizans İmparatorluğu'nun XI. yüzyıldan itibaren savunmasına en çok önem verdiği yerlerden biri olmuştur. Yapılan idari düzenlemeler ile XI. yüzyıla kadar saldırıları kolayca savuşturan şehir, bu yüzyılın sonlarına doğru Çaka Bey'e teslim olmuş, kısa süreliğine de olsa Bizans idaresinden çıkmıştır. I. Haçlı Seferi ile beraber yeniden Bizans idaresine giren şehir, bu dönemin ardından sık sık Türk saldırılarına maruz kalmıştır. 1261 yılında Bizans ile Cenevizliler arasında imzalanan Nymphaion Anlaşması sonucunda Cenevizliler şehrin idari yönetiminin Bizans'ın elinde olmasına rağmen ticari ve ekonomik denetimi elde etmişler, ilerleyen yıllarda ise şehir üzerindeki etkilerini artırarak Bizans ile sorunlar yaşamışlardır. XIV. yüzyılın ilk yarısına gelindiğinde ise İzmir ve çevresi, Türk hâkimiyetine girmiştir. Aydınoğulları tarafından fethedilen şehir, 1348 yılındaki Haçlı Seferi'ne kadar Beylik tarafından yönetilmiş, bu tarihten Timur'un yaklaşık yarım asır sonraki fethine kadar ise Haçlı ittifakının hâkimiyetinde kalmıştır. Timur'un şehri almasından kısa bir süre sonra İzmir ve çevresi kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine girmiştir.

making the region one of its administrative hubs in the early 13th century. Due to its geostrategic importance and the silting up of the harbors of Miletus and Ephesus, İzmir became one of the centers that the Byzantine Empire strengthened the defenses from the 11th century onwards. Although administrative reforms initially warded off incursions, the city fell to Çaka Bey toward the end of the 11th century, briefly exiting Byzantine control. Following the First Crusade, the city returned to the Byzantine hands but faced frequent Turkish raids. The Treaty of Nymphaeum in 1261 granted the Genoese commercial and economic control despite Byzantine sovereignty, eventually leading to friction between the two powers. By the first half of the 14th century, İzmir transitioned to Turkish rule under the Aydinid Dynasty. The city remained under the Beylik's administration until the Crusade of 1348, after which it was held by a Crusader alliance until Tamerlane's conquest nearly half a century later. Shortly after Tamerlane's intervention, İzmir and its hinterland were definitively incorporated into the Ottoman Empire.

The transformation and transition of İzmir and its hinterland have generally been explained through political and military factors. However, one cause frequently overlooked by researchers is climate change. The global impact of the climatic shifts that began during this period may have influenced the aforementioned transition process and even the regional conflicts. The effects of climate changes on military campaigns—particularly the formation of naval fleets by the dominant powers in the region—are reflected in historical records; yet, the role of climatic movements has largely been disregarded in

İzmir ve hinterlandının değişim ve dönüşüm süreci çoğunlukla siyasi ve askeri nedenlerle açıklanmıştır. Fakat araştırmacılarca göz ardı edilen bir neden, iklim değişimidir. Sözü edilen dönemde başlayan iklim değişiminin yarattığı küresel etki, bahsi geçen değişim ve dönüşüm sürecine, hatta bölgede yaşanan çatışmalara etkide bulunmuş olabilir. Bölgede etkili olan devletlerin donanma oluşturma başta olmak üzere gerçekleştirdikleri askerî harekâtlarda iklim değişikliklerinin etkileri tarihi kayıtlara yansımıştır. Avrupa'da 1310'lu yıllardan itibaren yaşanan büyük kıtlıklar ve nihayetindeki büyük veba salgını, bölgedeki ticari limanların ön plana çıkmasında pay sahibidir. Ek olarak, havzada yaşanan birtakım sosyal hareketlerin kökenlerini iklim değişikliğine bağlamak da hatalı olmayacaktır. Bu bildiride; bölge üzerinde ticari ve siyasi rekabetin yoğunlaştığı 1261-1426 tarihleri arasındaki süreç, Bizans'tan Osmanlı'ya geçiş bağlamında incelenecek, şehir ve hinterlandının küresel dünya sistemine entegre oluşunda limanın önemli bir yere sahip olduğu, İzmir'in bir "port city" değil, hinterlandında bulunan havzaların etkisiyle gelişen bir "gate city" hüviyeti gösterdiği vurgulanacak ve bu süreçte yaşanan rekabette iklim hareketlerinin etkisi küresel çevre tarihi bağlamında ele alınacaktır. Çalışmamızda; bölgenin değişim ve dönüşüm evresini küresel çevre tarihi perspektifiyle yeniden değerlendirerek mevcut açıklamalara alternatif bir bakış açısı oluşturmayı hedeflemekteyiz.

Anahtar Kelimeler: İzmir ve Hinterlandı; Bizans; Osmanlı; Cenevizliler; İklim Değişimi

this process. The Great Famine that struck Europe starting in the 1310s, followed by the Black Death, played a significant role in the rise of the commercial ports in the region. Furthermore, it would not be erroneous to link the origins of certain social movements within the basin to climate change. This paper examines the period between 1261 and 1426 within the context of the transition from the Byzantine to the Ottoman Empire, during which commercial and political competition intensified. It emphasizes that the port played a vital role in integrating the city and its hinterland into the global world system. It will be argued that İzmir functioned not merely as a "port city" but as a "gate city" that developed through the influence of the regions in its hinterland. Consequently, the impact of climatic movements on the prevailing competition will be analyzed through the lens of global environmental history. By re-evaluating the region's transformation from a global environmental history perspective, this study aims to provide an alternative viewpoint to existing historical narratives.

Keywords: İzmir and its Hinterland; Byzantine; Ottoman; Genoese; Climate Changes

Foça'dan Flandra'ya: Batı Yönlü Ceneviz Ticari Organizasyonu ve Foça (1346-1458)

From Phocaea to Flanders: Genoese Westbound
Commercial Organization and Phocaea (1346-1458)

Dr. Arslan Kılıç

Bu bildiride Eski ve Yeni Foça'nın (Foglia Vecchia e Nuova) Ceneviz idaresine girişlerinden Osmanlı haki-miyetine geçişlerine kadar devam eden süreçte Batı yönlü Ceneviz ticari organi-zasyonundaki rolleri incelenecektir. İlk olarak bölgenin Zaccaria ailesi kontrolü-ne girmesinin ardından bölgede bulunan şap madenlerinin işletilmeye başlanma-sı neticesinde Zaccaria ailesinin Foça'dan Flandra ve İngiltere'deki limanlara kadar uzanan bir ticari organizasyon kurma-ları konu edilecektir. Tekstil üretiminde dönemin en önemli boya tutucu maddesi olan şap, Flandra ve İngiltere'deki tekstil merkezlerinde yoğun bir talep görmüş ve Zaccaria ailesi döneminden başlayarak Cenevizliler bu alanda bir tekel oluş-turmayı başarmışlardır. Bu dönemin ardından 1346'da Simone Vignoso ön-derliğindeki Cenevizlilerin Sakız Adası ve Foçaları tekrar ele geçirmeleri ile Zaccaria ailesinin temelini kurduğu şap ticareti organizasyonunun yeniden tesis edilmesi ve 14. yüzyıl sonlarına kadar bu organizasyonun gelişimi incelenecektir. Bununla birlikte doğrudan Ceneviz

This paper examines the roles of Old and New Phocaea (Foglia Vecchia e Nuova) in the Genoese westbound commercial organization, covering the period from their subjugation to the Genoese administration until their transition to Ottoman rule. First, it discusses the establishment of a trade network by the Zaccaria family, extending from Phocaea to the ports in Flanders and England, following the family's acquisition of control over the region and the subsequent operation of local alum mines. As alum was the most important mordant for textile production at the time, it faced high demand in the textile centers of Flanders and England, allowing the Genoese to successfully establish a monopoly in this field starting from the Zaccaria period. Subsequently the study explores the restoration of the alum trade organization (originally founded by the Zaccaria family) after the Genoese, led by Simone Vignoso, recaptured Chios and the Phocaeas in 1346. It traces the development of this organization until the end of the 14th century. Furthermore, the study addresses how the Phocaeas particularly New Phocaea, which were relatively less affected

idaresinde olması sebebiyle bölgede yaşanan değişimlerden görece daha az etkilenen Foçaların ve özellikle Yeni Foça'nın bir şap üretim merkezi olma niteliğinden çıkarak Batı Anadolu'da üretilen birtakım malların toplandığı bir nevi bölgesel bir merkez haline gelişinden söz edilecektir. 15. yüzyılın ilk çeyreğinde Foça şapının iltizamını elde eden kişilerin *societas* adı verilen ticari ortaklıklar kurmaları ve bu ortaklıkların şap ticaretinin gelişimine etkileri üzerine değerlendirmeler yapılacaktır. Burada ayrıca Giovanni Adorno ve Francesco Draperio gibi bu ortaklıkların öne çıkan şahıslarının bölgedeki faaliyetleri üzerinde durulacaktır. Osmanlıların I. Mehmed döneminde izlediği yayılmacı politika ile kısa sayılabilecek bir sürede Cenevizlilerin Sakız Adası haricinde kalan Doğu'daki bütün kolonilerini ele geçirmesinin, Batı yönlü Ceneviz ticaretini nasıl etkilediği de Eski ve Yeni Foça üzerinden açıklanacaktır. Son olarak Ceneviz noter kayıtları ve gümrük defterlerinde bulunan verilerden yola çıkılarak Foça'nın Ceneviz ticari güzergahlarındaki yeri ve liman organizasyonları hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Foça; Ceneviz; Zaccaria; Societas; Şap

by regional changes due to being under direct Genoese rule evolved from being merely alum production centers into regional hubs where various goods from Western Anatolia were collected. It also evaluates the formation of commercial partnerships known as *societas* by individuals who obtained the tax farm for Phocaean alum in the first quarter of the 15th century, and the effects of these partnerships on the development of the alum trade. In this context, the presentation focuses on the activities of prominent figures in these partnerships, such as Giovanni Adorno and Francesco Draperio. Additionally, the paper explains how the expansionist policy followed by the Ottomans during the reign of Mehmed I that led to the capture of all Genoese colonies in the east (except for Chios) in a relatively short time, impacted Genoese westbound trade through the lens of Old and New Phocaea. Finally, information regarding Phocaea's place in Genoese trade routes and its port organizations is provided based on data retrieved from Genoese notary records and customs registers.

Keywords: Phocaea; Genoese; Zaccaria; Societas; Alum;

Satır Aralarını Okumak: Arkeolojik Veriler ve Yazılı Kaynaklar Işığında Anaia'nın Denizsel Ağları

Reading Between the Lines: Anaia's Maritime Landscape in Archaeology and Written Accounts

Doç. Dr. Suna Çağaptay, Assoc. Prof. Dr.

22

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Kuşadası, Anaia (Kadıkalesi) Orta Çağ dönemi kale yerleşimi, proto-historik bir höyük üzerinde konumlanmaktadır. Tunç Çağı'ndan modern döneme kadar uzanan bir hatta derin bir stratigrafiye sahiptir. 2001-2021 yılları arasında Profesör Dr. Zeynep Mercangöz ve ekibi tarafından yürütülen kazılar, özellikle geç Bizans dönemine ait küçük buluntuların analizine odaklanarak, çok çeşitli mimari ve maddi kanıtlar ortaya çıkarmış ve Anaia'nın geç Bizans dönemindeki ticari rolünü göstermiştir.

2022 yazında Anaia/Kadıkalesi Kazı Projesi'nin yeni başkanı olarak atanmanın ardından, kültürel ve dini değişim ve dönüşümlerin arkeolojisini yorumlama konusunda yetişmiş bir bilim insanı olarak, Anaia'nın geç Bizans dönemindeki ticari rolünün satır aralarını okumaya karar verdim. Özellikle, on üçüncü ve on dördüncü yüzyıllarda Anaia'nın Bizans-Cenova ve Aydınogulları elinde ne tür ticari faaliyetlere ev sahipliği yaptığını anlamak temel araştırma sorularımdan

The medieval castle settlement at Anaia (Kadıkalesi in modern Türkiye), near Kuşadası, is built on a proto-historic mound. The site offers a detailed stratigraphic record from the Bronze Age to modern times. Excavations led by Zeynep Mercangöz and her team from 2001 to 2021 uncovered a wide range of architectural and material evidence and demonstrated Anaia's commercial significance during the late Byzantine era.

Since becoming the new director of the excavations in the summer of 2022, and as a scholar trained to interpret the archeology of cultural and religious transformations, I decided to detect the commercial importance of Anaia during the late Byzantine period. One of the primary questions of my research would thus revolve around the types of commercial activities conducted at Anaia during the thirteenth and fourteenth centuries under Byzantine, **Genoese** and Aydinid rule. In this context, I am then convinced that one way to gain a nuanced

biri oldu. Bu anlamda, geç Bizans dönemine ait çok çarpıcı seramik, cam, metal ve kemik üretiminin incelikli bir analizini yapmanın yolunun ticaretin mimari kalıntılar üzerindeki etkisini incelemekten geçtiğine emindim. Çünkü, yazılı metinler ve arşiv kaynaklarında Anaia için emporion (ticaret merkezi), kommerkion (satış ve dolaşım vergisi merkezi) ve katepanikion (askeri ve idari kale) ifadeleri sıklıkla geçiyordu. Bu ifadeler ve diğer arşiv belgelerindeki ticaret ve korsanlık işlerine dair referanslar—özellikle 1261’de Cenevizlilerle ve 1265’te Venediklilerle yapılan ve tüm ücretlerden ve kommerkiondan (satış ve dolaşım vergisi) muafiyet sağlayan anlaşmalar—önceki kazı başkanlığı döneminde, 2016 yılında kazılan ve höyüğün güneybatı köşesinde bulunan B-40 numaralı alanın kommerkiarionun (vergi memuru) evi olarak adlandırılmasına ve höyüğün yaklaşık 250 metre batısındaki kıyıda bulunan kalıntıların ise Anaia Limanı olarak tanımlanmasına yol açmıştır.

Hem önceden kullanılan hem de yeni keşfedilen arkeolojik, ticari ve arşivsel atıfları kullanarak yapacağım konuşma iki aşamalıdır. Öncelikle, 2024 yazında kazılarını tamamladığımız B-40’ın arkeolojik bağlamına odaklanarak, bu alanın gerçekten de kommerkiarion olarak hizmet verip vermediğini tartışmak istiyorum. İkinci olarak, kıyıdaki kalıntıların Anaia’nın limanını oluşturduğu hipotezini sınamayı arzuluyorum. Tartışmamın ikinci kısmında kazımızın bilim heyetinde yer alan ve bu vesileyle

understanding of the alluring production of ceramics, glass, metals and bone tools in the late Byzantine period is to examine the role of commerce in shaping the architectural forms. This way is related to the fact that in written and archival sources mentioning Anaia the sites like an emporion (trading post), a kommerkion (post for collecting sales and circulation tax), and a katepanikion (military and administrative stronghold) were frequently cited. These citations and other archival references to commercial and piracy activities—particularly the 1261 agreement with the Genoese and the 1265 agreement with the Venetians, which granted immunity from all fees, exactions and the kommerkion (sales and circulation tax)—led the former excavation team to call the B-40 excavation area as the house of the kommerkiarion (the tax officer), which was located in the southwestern corner of the mound and excavated in 2016. They also led the same team to identify the ruins on the coast roughly 250 meters west of the mound as the Anaia’s harbor.

My presentation dwelling on both the existing and recently discovered archeological, commercial and archival references contains two stages. First, by focusing on the archaeological context of B-40, where excavations were completed in the summer of 2024, I am to discuss whether this area indeed served as the kommerkiarion. Second, I want to test the hypothesis that the ruins on the coast constituted the harbor of Anaia. In this discussion I will utilize the impressive and comparative analysis on the Genoese

kendisine teşekkürü borç bildiğim Doçent Dr. Hasan Sercan Sağlam'ın Ceneviz ve Venedik arşiv belgeleri, yazılı kaynaklar ve portolan haritaları üzerinde yaptığı çarpıcı ve karşılaştırmalı analizinden faydalanacağımı belirtmeliyim. Arkeolojik araştırmalar, arşiv ve yazılı kaynaklar ışığında Bizans, Ceneviz, Venedik ve Aydınöğulları döneminde Anaia'nın sürekli değişen ve dönüşen denizsel ağı içinde kale içindeki mimari ve malzeme kültürü verileri, limanın konumu ve Anaia'da faaliyet göstermiş olduğunu saptadığımız bir tersane hakkındaki analizimle sunumumu sonlandıracağım.

Anahtar Kelimeler: Geç Bizans; Laskaris Hanedanlığı (İznik İmparatorluğu); Aydınöğulları; Tarihsel Topoğrafya; Anaia; Ceneviz ve Venedik Deniz Ticareti

and Venetian archival materials, written accounts and portolan charts, done by one of the members of the Anaia Excavations Advisory Board, Associate Professor Hasan Sercan Sağlam, whom I thank here. Relying on fieldwork, archival and written and under consideration of Anaia's constantly evolving maritime network during the Byzantine, Genoese, Venetian and Aydinid periods I will conclude my presentation with an analysis of the architecture and material findings within the castle, the location of the harbor, and a shipyard that we have identified as having been functional in Anaia.,

Keywords: Late Byzantine; Laskarid Dynasty (Empire of Nicaea); Aydinids; Historical Topography; Anaia; Genoese and Venetian Trade Networks

Geç Ortaçağ'da İzmir'in Tarihsel Topografyası: Limanlar, Portolan Haritaları ve Ceneviz Mimari Mirası

Historical Topography of İzmir in the Late Middle Ages: Harbors, Portolan Charts and Genoese Architectural Heritage

Doç. Dr. Hasan Sercan Sağlam, Assoc. Prof. Dr.

26

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Bu bildiri, Geç Orta Çağ'da İzmir ve çevresinin tarihsel topoğrafyasını, limanlar, seyrişerfer bilgisi ve Ceneviz mimari varlığı üzerinden bütüncül bir yaklaşımla ele almayı amaçlamaktadır. Batı Anadolu kıyıları, özellikle İzmir Körfezi, 13.-15. yüzyıllar boyunca Bizans İmparatorluğu'nun çözülme süreci, İtalyan denizci cumhuriyetlerinin ticari etkinlikleri, Türk beylikleri ve erken Osmanlı etkilerinin keştiği son derece dinamik bir mekânsal dönüşüm alanı oluşturmuştur. Bu çok katmanlı tarihsel bağlamda limanlar, iskeleler ve demirleme alanları yalnızca ticaret ve ulaşım altyapısı olarak değil, bölgenin siyasal ve ekonomik yeniden yapılanmasının temel belirleyicileri olarak da değerlendirilmelidir.

Bildiri, İzmir tarihsel topoğrafyasını incelemede çoğunlukla görsel temsiller üzerinden ele alınan portolan haritaları yerine, metodolojik açıdan nispeten ihmal edilmiş olan portolan metinlerine odaklanmaktadır. Denizciler için kaleme alınan bu metinler, limanlar arası mesafeler, rüzgâr yönlerine göre rota tarifleri ve kıyı

This paper aims to examine the historical topography of İzmir and its surroundings in the Late Middle Ages through a holistic approach that encompasses harbors, navigational knowledge and Genoese architectural presence. The western Anatolian coasts—particularly the Gulf of İzmir—constituted a highly dynamic zone of spatial transformation between the 13th and 15th centuries, shaped by the gradual disintegration of Byzantine authority, the commercial activities of the Italian maritime republics, the rise of the Turkish *beyliks*, and the early Ottoman expansion. Within this multilayered historical context, harbors, quays, and anchorage areas should be understood not merely as elements of maritime transport and trade infrastructure, but as key determinants in the political and economic reconfiguration of the region.

Rather than prioritizing portolan charts, which are most often approached through their visual representations, this paper focuses on portolan texts, a corpus that has remained methodologically underexplored in studies of İzmir's historical topography. Composed for seafarers, these texts provide detailed information on inter-port distances, routes defined by prevailing winds, and specific coastal features. As such,

özelliklerine ilişkin ayrıntılı betimlemeler içermekte; bu yönüyle yer adlarının, kıyı çizgisinin ve liman ilişkilerinin daha hassas biçimde çözümlenmesine olanak tanımaktadır. Metrik veriler ile yön tariflerinin birlikte değerlendirilmesi, İzmir Körfezi ve çevresindeki liman ağlarının tarihsel süreklilik ve kırılmalarını daha net biçimde ortaya koymaktadır. Çalışma, bu verileri Ceneviz arşiv belgeleri, çağdaş kronikler ve karşılaştırmalı bir okuma çerçevesinde Pîrî Reis'in gözlemleriyle de birlikte ele alarak, sabit ve yüzeysel bir topoğrafya anlayışı yerine dönemsel ve yerel bilgiye duyarlı bir okuma önermektedir.

Bildirinin ikinci eksenini, İzmir bağlamındaki Ceneviz ve sözde Ceneviz mimari mirasının yeniden değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Doğu Ege kıyılarında Ceneviz varlığı, yalnızca özerk kolonilerle sınırlı olmayıp, Bizans liman kentleriyle kurulan ticari ve mekânsal ilişkiler üzerinden de şekillenmiştir. İzmir ve çevresindeki savunma yapıları, liman düzenlemeleri ve kıyı yerleşimleri, bu çok merkezli ağın mimari izdüşümleri olarak ele alınmaktadır. Bildiri, özellikle güncel bir UNESCO Dünya Miras Geçici Listesi düzenlemesi yoluyla yeniden gündeme gelmiş Ceneviz mimari mirasının günümüze dek süregelen tekil ve genelleyici atıflar yerine, doğrudan birincil kaynaklar, dönemsel mimari analiz ve tarihsel topoğrafya verileriyle birlikte okunması gerektiğini savunarak, literatüre yeni eklemeler yoluyla, İzmir'in Geç Orta Çağ kıyı peyzajına ilişkin daha eleştirel ve bağlamsal bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir; Ceneviz; Tarihsel Topoğrafya; Kent Tarihi; Mimarlık Tarihi

they enable a more precise reconstruction of toponyms, shoreline configurations and harbor relations. The combined evaluation of metric data and directional descriptions allows for a clearer identification of both continuities and disruptions within the harbor networks of the Gulf of İzmir and its hinterland. These data are analyzed comparatively alongside Genoese archival documents, contemporary historical narratives, and—where appropriate—the detailed observations of Pîrî Reis, thereby proposing a reading that privileges temporally grounded and locally informed knowledge over a static and superficial understanding of coastal topography.

The second axis of the paper reassesses the Genoese as well as so-called Genoese architectural heritage in the context of İzmir. Along the eastern Aegean coasts, Genoese presence was not confined to autonomous colonies but was equally shaped through commercial and spatial entanglements with Byzantine harbor cities. Fortifications, harbor installations, and coastal settlements in and around İzmir are therefore examined as architectural manifestations of a multi-centered maritime network. In particular, the paper critically addresses the Genoese architectural heritage that has recently been reintroduced into scholarly and public discourse through an updated UNESCO World Heritage Tentative List framework. It argues that, rather than relying on long-standing, isolated, and overly generalized attributions, this heritage must be interpreted through the integrated use of primary sources, period-specific architectural analysis, and historical topographical data. By doing so, the study seeks to contribute new perspectives to the literature and to offer a more critical and contextualized framework for understanding the late medieval coastal landscape of İzmir.

Keywords: İzmir; Genoese; historical topography; urban history; architectural history

İzmir'den Livorno'ya Bir Gümrük Emininin Yolculuğu: Anton Bogos Çelebi'nin Ticari ve Kültürel Ağları

The Journey of a Customs Commissioner From İzmir to Livorno: The Commercial and Cultural Networks of Anton Bogos Çelebi

Dr. Mehmet Kuru

28

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Bu çalışma, 17. yüzyılın yükselen liman şehri İzmir'i odağa alarak, bir İzmir gümrük emininin, Anton Bogos Çelebi'nin, doğuda İran'dan batıda Londra'ya uzanan çok katmanlı siyasi, kültürel ve ticari ağları nasıl inşa ettiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Anton Bogos Çelebi'nin İzmir Gümrük Eminliği dönemindeki faaliyetlerinin, sadece yerel bir vergi denetimi değil, aynı zamanda Akdeniz ve ötesine uzanan devasa bir servet ve nüfuz ağının ana eksenini olduğunu öne sürmektedir. Kariyerine İzmir limanındaki İngiliz tüccarların yanında başlayan Anton Bogos, ağabeyi İstanbul Gümrük Emini Hasan Ağa'nın siyasi gücüyle pekişen konumu sayesinde, İzmir'i hem ipek ticaretinin hem de Avrupa ile yürütülen diplomatik ve ticari ilişkilerin ana düğüm noktası haline getirir. 1656 yılındaki Çınar Vakası sonrası İzmir'den

Focusing on the rising 17th-century port city of İzmir, this study aims to demonstrate how a local customs commissioner, Anton Bogos Çelebi, utilized this commercial center to construct multi-layered political, cultural, and commercial networks stretching from Iran in the east to London in the west. The research argues that Anton Bogos Çelebi's activities during his tenure as the customs commissioner of İzmir were not merely a matter of local tax administration but functioned as the primary axis for a vast network of wealth and influence spanning the Mediterranean and beyond. Starting his career alongside English merchants in the port of İzmir, Anton Bogos leveraged the political power of his brother, Hasan Ağa (the customs commissioner of Istanbul), to transform İzmir into a central nexus for both the silk trade and diplomatic-commercial relations with Europe. When forced to flee İzmir for Livorno following the Çınar Incident

Livorno'ya iltica etmek zorunda kaldığında, yanında götürdüğü sadece devasa bir servet değil, İzmir'deyken kurduğu ve Londra'dan Toskana sarayına kadar uzanan bu sofistike ilişki ağı olmuştur. Dolayısıyla bu araştırma, Anton Bogos'un kişisel hikayesi üzerinden 17. yüzyıl Akdeniz dünyasında İzmir'in, doğu ile batı arasındaki siyasi ve ticari geçişkenliği sağlayan ve küresel aktörler yetiştiren merkezi rolünün altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir Gümrüğü; Akdeniz Ticaret Ağları; 17. Yüzyıl Akdeniz Tarihi

of 1656, he took with him not just a vast fortune but also the sophisticated network of connections he had established in İzmir, reaching from London to the Tuscany court. Consequently, through the personal narrative of Anton Bogos, this study underscores the central role of 17th-century İzmir as a facilitator of political and commercial fluidity between East and West and as a breeding ground for global actors.

Keywords: İzmir Customs; Mediterranean Trade Networks; 17th-Century Mediterranean History

Batı Anadolu'dan Buğday İhracatı: Yerel Aktörler, Tahıl Havzaları ve Dönüşen Politikalar (1700-1838)

Wheat Exports from Western Anatolia: Local Actors, Grain Basins, and Shifting Policies (1700-1838)

Dr. Bedirhan Laçın

Bu çalışma, 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı Anadolu ve geniş hinterlandında üretilen buğdayın Batı Avrupa'ya—özellikle İngiltere ve Fransa'ya—yasak ticaret yoluyla büyük ölçeklerde satılması sürecini inceleyecektir. Mevcut literatürde bu ticaret biçimi dile getirilmiş ve çeşitli teorik çıkarımların temellendirilmesinde kullanılmış olsa da ayrıntılı ampirik bulguların sınırlılığı nedeniyle tartışmalar eksik kalmıştır. Bu bağlamda çalışma, yeni bulguların analizi yoluyla hem mevcut argümanları yeniden değerlendirmeyi hem de 18. yüzyılda Osmanlı tarımsal üretim ekonomisi ve ticaretinde meydana gelen dönüşümleri yerel ölçekte inceleyerek literatüre yeni yaklaşımlar sunmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, Aydın ve Bergama ile bu iki bölgenin geniş hinterlandlarını oluşturan Güney Batı ve İç Anadolu'ya kadar uzanan havzadaki tarımsal üretimin organizasyonu; üretilen buğdayın ticarileşme süreçleri ve yöntemleri; ayrıca köylü toplulukları ile ticaretin başat aktörleri olan ayanlar arasındaki

This study analyzes the large-scale export of wheat produced in Western Anatolia and its dep hinterland to Western Europe, particularly England and France, through illicit trade in the Ottoman Empire during the eighteenth century.. Although this form of trade has been mentioned in other studies and regarded as a basis for various theoretical interpretations, the debate has remained limited due to the scarcity of detailed empirical evidence. In this context, the study aims to reassess existing arguments and offer new perspectives to the literature by examining the transformations in the Ottoman agricultural production and trade at the local level during the eighteenth century. It provides a detailed analysis of the organization of agricultural production in Aydın and Bergama, as well as in a broader basin extending into southwestern and central Anatolia, which constituted their hinterlands; the processes and mechanisms of the commercialization of wheat; and the economic relationships between peasant communities and the local notables, who were the principal actors in this trade. It further argues that a) the expansion of illicit

ekonomik ilişkiler ayrıntılı biçimde analiz edilecektir. Buğdayın yasak ticaretinin genişlemesinin, imparatorluğun 18. yüzyıldaki buğday politikalarını dönüştürdüğünü; klasik dönemde etkili olan akrep pazar sistemiyle narh ve işe odaklı piyasa düzenlemelerinin bu yüzyılda değişimlere uğradığını ve söz konusu ticaretin vergilendirme biçimlerinde dönüşüme yol açtığını ortaya koyacaktır. Son olarak, bu süreçlerin bütüncül analizi, 1838 tarihli İngiliz-Osmanlı Ticaret Konvansiyonu'nun imparatorluğun buğday üzerindeki monopolisinin sona ermesinin başlangıcı olduğu yönündeki yerleşik argümanın yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürecektir.

Anahtar Kelimeler: Buğday; Ticarileşme; Yasak; İşe; Ayan

wheat trade transformed the empire's grain policies in the eighteenth century; that b) the price-fixing and provisioning-oriented market regulations together with the *akrep* market system, characteristic of the classical period, underwent changes during this period; and that c) this trade led to transformations in imperial taxation model for this trade. Finally, a comprehensive analysis of these processes calls for a reassessment of the conventional argument that the 1838 Anglo-Ottoman Commercial Convention marked the beginning of the end of the empire's monopoly over wheat.

Keywords: Wheat, Commercialization, Illicit Trade, Provisioning, Local Notables

Mesiyanik İzmir:

17.-18. Yüzyıllarda Sabatay Sevi ve Post-Sabataycı Peygamberler

Messianic İzmir: Sabbatai Sevi and Post-Sabbatean Prophets in the 17th-18th Centuries

Prof. Dr. Cengiz Şişman, Professor

İzmir ve çevresi, Roma ve erken Hristiyanlık dönemlerinden itibaren dini ve mesiyanik hareketler için verimli bir zemin olagelmıştır. Büyük bir liman kenti olarak stratejik konumu, kozmopolit nüfusu ve hem küresel siyasi gelişmelere hem de tekrarlayan doğal afetlere maruz kalması sebebiyle İzmir, apokaliptik beklentiler ve dini yenilikler için son derece dinamik bir ortam sağlamıştır.

Bu tebliğ, bu uzun mesiyanik ve dini geleneğin 17. ve 18. yüzyıllarda Sabbatai Sevi figürü ve ardından ortaya çıkan post-Sabataycı peygamberlik hareketleri aracılığıyla nasıl dönüştüğünü incelemektedir. Sabatay Sevi'nin mesihlik iddiası ve 1666 yılında İslam'a geçişi, mesiyanik heyecanın sonu olmamış; aksine, takipçilerinin onun hayatını ve eylemlerini süreklilik arz eden bir kurtuluş çerçevesi içinde yeniden yorumladıkları yeni bir dönemi başlatmıştır. Bu süreç, Dönmeler gibi kalıcı toplulukların oluşumuna ve onun nihai dönüşüne dair beklentilerin sürmesine yol açmıştır.

İzmir and its surrounding region have long functioned as a fertile ground for religious and messianic movements, dating back to Roman and early Christian times. Owing to its strategic position as a major port city, its cosmopolitan population, and its exposure to both global political developments and recurrent natural disasters, İzmir developed into a uniquely dynamic environment for apocalyptic expectation and religious innovation.

This paper examines the transformation of this longstanding tradition in the seventeenth and eighteenth centuries through the figure of Sabbatai Sevi and the subsequent emergence of post-Sabbatean prophetic movements. Sabbatai Sevi's messianic proclamation and his later conversion to Islam in 1666 did not mark the end of messianic fervor; rather, they initiated a new phase in which his followers reinterpreted his life and actions within a continuing redemptive framework. This process led to the formation of enduring communities such as the *Dönmes* and sustained expectations of his eventual return.

Özellikle Sabatay Sevi (ö. 1676), Daniel Israel Bonafoux (ö. 1701) ve Abraham Cordosa'nın faaliyetlerine odaklanan bu tebliğ, İzmir'in post-Sabataycı hareketler açısından nasıl merkezi bir odak noktası olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bonafoux'nun 18. yüzyıl başlarındaki peygamberlik iddiaları, Abraham Miguel Cardozo gibi düşünürler ve mürit ağları tarafından desteklenmiş; bu durum, Sabataycılığın hem sürekliliğini hem de dönüşümünü yansıtmıştır. Bu hareketler, ekonomik dalgalanmalar, demografik değişimler ve fiziksel yıkımlarla şekillenen bir kentte ortaya çıkmış; söz konusu koşullar mesiyaniğin beklentileri daha da yoğunlaştırmıştır.

Arşiv kaynakları, konsolosluk ve misyoner raporlarına dayanan bu çalışma, İzmir'in yalnızca pasif bir sahne olmadığını, aksine Osmanlı İmparatorluğu'nu Avrupa ve daha geniş Akdeniz dünyasına bağlayan ulusötesi bir ağın aktif bir düğüm noktası olduğunu ortaya koymaktadır.

Tebliğ aynı zamanda, İzmir'in yalnızca Sabatay Sevi'nin doğum yeri olmadığını, aynı zamanda onun mirasının yeniden şekillendiği kritik bir merkez olduğunu ileri sürmektedir. Bu yönüyle "Mesiyaniğin İzmir", kentsel mekânın, toplumsal krizlerin ve uluslararası ağların erken modern dönemde mesiyaniğin hareketleri nasıl besleyip dönüştürdüğünü anlamak için önemli bir örnek sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İzmir; Sabatay Sevi; Daniel Israel Bonafoux; Abraham Cordosa; Mesiyанизm; Dönme

Focusing particularly on the activities of Sabbatai Sevi (d.1676), Daniel Israel Bonafoux (d.1701), and Abraham Cordosa, this study highlights how İzmir remained a central hub of post-Sabbatean agitation. Bonafoux's prophetic claims in the early eighteenth century, supported by networks of disciples and thinkers such as Abraham Miguel Cardozo, reflect both the persistence and transformation of Sabbatean ideology. These movements unfolded within a city marked by economic fluctuation, demographic change and physical destruction, conditions that further intensified messianic anticipation.

Drawing on archival records, European consular and missionary accounts, the paper demonstrates that İzmir was not merely a passive setting but an active node in a transregional network connecting the Ottoman Empire with Europe and the wider Mediterranean.

Ultimately, this study argues that İzmir was not only the birthplace of Sabbatai Sevi but also a crucial center for the reconfiguration of his legacy. As such, "Messianic İzmir" represents a key case for understanding how urban space, social crisis and transnational networks intersected to sustain and reshape early modern messianic movements.

Keywords: İzmir; Sabbatai Sevi; Daniel Israel Bonafoux; Abraham Cordosa; Messianism; *Dönme*

17. Yüzyılda İzmir’de Bir Hüdâi Halifesi: Şeyh Mustafa Efendi

A Hudai Khalifa Hüdai in 17th-Century İzmir:
Sheikh Mustafa Efendi

Doç. Dr. Yasin Taş, Assoc. Prof. Dr.

Bu bildiri Aziz Mahmud Hüdâi halifelerinden İzmir’de yaşamış olan Şeyh Mustafa Efendi’yi ele almaktadır. Mustafa Efendi’nin hayatına dair yazılı kaynaklarda sınırlı bilgi bulunmakla birlikte İzmir’de tesis ettiği geniş kapsamlı vakıf, hem şahsiyetine hem de dönemin kültür hayatına dair önemli bilgilere kaynaklık etmektedir. 17. yüzyılın ilk yarısında Yapıcı Mahallesi’nde kurduğu külliyyede uzun yıllar irşad faaliyetlerinde bulunmuş ve burada vefat etmiştir. Evliya Çelebi’nin 1671 yılında İzmir’i ziyareti sırasında Şeyh Mustafa Efendi’nin hayatta fakat ileri yaşta olduğunu kaydetmesi, onun bu dönemde şehirde etkin bir dini şahsiyet olduğunu da göstermektedir. Osmanlı şehirlerinde vakıflar, dini ve hayri hizmetlerin devamlılığını sağlayan kurumlar olmanın yanı sıra tarikatların şehir mekânı içinde yerleşme ve kurumsallaşma araçları olarak da işlev görmüşlerdir. Bu bağlamda Şeyh Mustafa Efendi’nin İzmir’de yaptırdığı tekke, mektep, kütüphane ve camileri içeren vakfiyesi, vakıf-tarikat-şehir ilişkisini anlamak açısından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Vakfiyede, söz konusu yapıların

This paper focuses on Sheikh Mustafa Efendi, a disciple of Aziz Mahmud Hüdai who lived in İzmir. While written sources contain limited information about Mustafa Efendi’s life, the extensive foundation he established in İzmir provides significant insights into both his personality and the cultural life of the period. He performed religious teachings for many years in the complex he founded during the first half of the 17th century in the Yapıcı neighborhood where he passed away. Evliya Çelebi’s record of Sheikh Mustafa Efendi being alive but elderly during his visit to İzmir in 1671 indicates that he was an influential religious figure in the city at that time. In Ottoman cities, foundations served not only as institutions ensuring the continuity of religious and charitable services but also as tools for the establishment and institutionalization of Sufi orders within the urban space. In this context, Sheikh Mustafa Efendi’s endowment deed, which includes a tekke, school, library and mosques in İzmir, offers a remarkable case for understanding the relationship between foundation, Sufi order and city. The endowment deed details the specific conditions for the

işleyişine dair ayrıntılı şartların yanı sıra vakfedilen mülkler ve hizmet esasları detaylı biçimde yer almaktadır. Onun vakfettiği kitaplar arasında, tercüme ettiği eserlerin yanı sıra Aziz Mahmud Hüdai'den alındığı belirtilen ilahi notlar ve kitapların bulunması, Şeyh Mustafa Efendi'nin entelektüel dünyası ve tasavvufi silsilesine dair önemli ipuçları vermektedir. Çalışma Şeyh Mustafa Efendi'nin vakfiyesini merkeze alarak, 17. yüzyıl İzmir'inde bir tarikat şeyhinin vakıf yoluyla şehrin gelişimine olan katkısını ve tasavvufi anlayışın mekanlaşmasını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca Mustafa Efendi örneği üzerinden "Üsküdarî" nisbesinin İzmir'deki yapılara ad olma süreci ve Hüdai geleneğinin İzmir gibi kozmopolit bir liman kentinde nasıl kurumsallaştığı değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir (Simirna); Vakıf; Tasavvuf; Şeyh Mustafa Efendi

operation of the institutions in question, as well as the endowed properties, their terms and conditions. The existence of books among those endowed, including works he translated, as well as the notes and books attributed to Aziz Mahmud Hüdai, provides important clues about Sheikh Mustafa Efendi's intellectual world and Sufi lineage. This study, focusing on Sheikh Mustafa Efendi's endowment deed, aims to reveal the contribution of a Sufi sheikh to the development of 17th-century İzmir through the endowments and the institutionalization of Sufi understanding. Furthermore, through the example of Mustafa Efendi, the study evaluates the process by which the "Üsküdarî" epithet became a name for structures in İzmir and how the Hüdai tradition was institutionalized in a cosmopolitan port city like İzmir.

Keywords: İzmir (Smyrna); Waqf; Sufizm; Sheikh Mustafa Efendi

İzmir'in Kentsel Gelişiminde Vakıflar: Vezirsuyu (Köprülü Ahmet Paşa Vakıf Suları) Örneği

Waqfs in the Urban Development of İzmir: The Case of Vezirsuyu/Köprülü Ahmet Pasha Waqf Water System

Dr. Ramazan Pantık

Bu çalışma, 17. yüzyılın ortasından 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar uzanan geniş bir zaman diliminde, İzmir kent ölçeğinde vakıf suların doğasını, ayırt edici özelliklerini ve sosyo-ekonomik işlevlerini mercek altına almaktadır. Araştırmanın temel odağını Osman Ağa vakıf suları ile Köprülü Fazıl Ahmet Paşa tarafından tesis edilen ve “Vezirsuyu” olarak bilinen vakıf suları oluşturmaktadır. Bu su sistemi; teknik, ekonomik, toplumsal ve çok kültürlülük boyutlarıyla ele alınarak suyun bir kentsel bileşen olarak taşıdığı anlamlar disiplinlerarası bir perspektifle çözümlenmektedir.

Çalışma, İzmir'in tarihsel süreçteki yükselişi ve mekânsal genişlemesi incelenirken genellikle ihmal edilen su sorununun vakıf sistemi ile harmanlanarak hayırseverlik ekseninde nasıl çözümlendiğini detaylandırmaktadır. Özellikle 19. yüzyılda ivme kazanan kentsel modernleşme süreciyle birlikte, suyun kentin ticari dinamiklerine ve kentsel gelişimine nasıl nüfuz ettiği, toplumsal yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelişini vurgulanmaktadır. İletim

This study examines the nature, distinguishing characteristics and socio-economic functions of waqf water systems within the urban fabric of İzmir over an extensive period spanning from the mid-17th century to the early 20th century. The primary focus of the research is the analysis of the Osman Ağa waqf waters and the system established by Köprülü Fazıl Ahmet Pasha, popularly known as “Vezirsuyu.” By evaluating this water system through its technical, economic, social and multicultural dimensions, the study from an interdisciplinary perspective decodes the meanings of water as an essential urban component..

While investigating the historical rise and spatial expansion of İzmir, the study details how the water problem—an often-overlooked aspect of urban history—was resolved through the waqf system within the framework of philanthropy. It emphasizes how water permeated the city's commercial dynamics and urban growth, becoming an integral part of social life, particularly during the 19th-century modernization process. The analysis provides a comprehensive account of water's decisive role in İzmir's urban

hatlarını sağlayan görkemli kemerlerden mahalle kültürünü şekillendiren ve semtlerin kalbi olan cami, kilise, havra, hastane, çarşı, han, frenkhane, rumhane, yahudihane, hane ve çeşmelere kadar, suyun İzmir'in kentsel kimliği ve iktisadi hayatı üzerindeki belirleyici rolü kapsamlı bir şekilde analiz edilmektedir.

Çalışmanın ilk bulguları, Köprülü Fazıl Ahmet Paşa vakıf sularının, 19. yüzyılın ortalarında, İzmir kent merkezinin yaklaşık yüzde yetmişinin su ihtiyacını karşıladığını göstermektedir. Kent sakinlerinin kahir ekseriyeti, vakfın kamusal alanda yüze yakın çeşmeye ulaştırdığı sulardan ihtiyacını karşılamaktadır. Buna karşılık, bireysel konutlarda suya erişim imkânı, dönemin toplumsal yapısında bariz bir statü sembolü ve zenginlik göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Hanelere müstakil su hakkı edinmek konut edinimi kadar kıymetli bir imtiyazdır. Vakıf sistemi, İzmir gibi kozmopolit ve heterojen bir liman kentinde, her türlü dini ve sosyal yapıyı kapsayan kamusal bir hizmet ağı kurmuştur. Bu sistem, üstlendiği yeni misyonla kamusal alanları birer etkileşim sahasına dönüştürmüş ve farklı inanç gruplarının bir arada bulunduğu "birlikte yaşama kültürüne" hayati bir katkı sunmuştur. Çalışma, suyun sadece teknik bir altyapı unsuru değil, aynı zamanda toplumsal barışın ve kentsel bütünleşmenin temel bir enstrümanı olduğunu ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Vakıf; İzmir, Kentsel Gelişim; Köprülü Fazıl Ahmet Paşa; Vakıf Sular; Vezirsuyu; Osmanağa Suyu

identity and economic life, ranging from the majestic aqueducts of the transmission lines to the mosques, churches, synagogues, hospitals, bazaars, khans, *frenkhanes*, *rumhanes*, *yahudihanes*, private residences and fountains that shaped neighborhood culture and served as the heart of urban districts.

Preliminary findings indicate that by the mid-19th century the Köprülü Fazıl Ahmet Pasha waqf waters met approximately seventy percent of the water requirements of İzmir's city center. The vast majority of the inhabitants obtained their water from nearly a hundred public fountains provided by the waqfs. On the other hand access to water within individual residences emerged as a distinct status symbol and a wealth indicator within the social fabric of the period; acquiring private water rights for a household was a privilege as valuable as property ownership itself. In a cosmopolitan and heterogeneous port city like İzmir, the waqf system established a public service network encompassing all religious and social structures. This system transformed public spaces into spheres of interaction and made a vital contribution to the "culture of coexistence" among diverse faith groups. Ultimately, the study asserts that water was not merely a technical infrastructure element but also a fundamental instrument of social peace and urban integration.

Keywords: Waqf; İzmir, Urban Development; Köprülü Fazıl Ahmet Pasha; Waqf Waters, Vezirsuyu; Osmanağa Water

Castell von Smyrna mit den Wasserleitungen

18. yüzyıl İzmir’inde Hollandalı Tüccarlar ve Osmanlı Kadınları: Dinler Arası Evlilikler

Dutch Merchants and Ottoman Women:
Interfaith Marriages in Eighteenth-Century İzmir

Dr. Tijn Vanneste

40

Orta ve Yeni Çağlar’da İzmir Araştırmaları

Erken modern dönemde Osmanlı şehirlerinde Avrupalı tüccarların varlığı, tarih yazımında kapsamlı biçimde ele alınmıştır. Bu tüccarlara Babîâli tarafından tanınan hukuki statü, konsoloslar gibi siyasi temsilcilerin yönetimi altında farklı Avrupa topluluklarının oluşumu, Osmanlı tüccarları ve Avrupa’daki ticari ortaklarla kurulan kalıcı ilişkiler gibi konular, farklı ulusal bağlamlarda akademik ilginin odağı olmuştur. Fransız, Hollandalı, İngiliz ve Venedikli ticaret topluluklarına ilişkin literatür, İzmir ve İstanbul gibi Osmanlı şehirlerinde Avrupalı ticari cemaatlerin mesleki işleyişi ve hukuki ikameti hakkında yeterli bir kavrayış sunacak ölçüde gelişmiştir. Buna karşın, bu erkeklerin kişisel yaşamları ile birlikte yaşadıkları ve evlendikleri kadınlara ilişkin bilgiler oldukça sınırlıdır. Bunun bir nedeni, tarih yazımında erkeklerin özne olarak merkeze alınmasına yönelik geleneksel yaklaşım olmakla birlikte, aynı zamanda arşivlerde bu kadınlara dair izlerin bulunmasının güçlüğüyle de ilişkilidir.

Bu kadınlar arşivlerde yer aldıklarında ise çoğunlukla bir denetim ve kontrol

The presence of European merchants in Ottoman cities during the early modern period has been well documented in historiography. The legal position granted to them by the Porte, the development of different European communities under management of political personnel such as consuls, the establishment of durable commercial relationship with Ottoman merchants and European partners back home are all topics that have received scholarly attention, in different national contexts. Historiography on French, Dutch, English and Venetian trading communities is extensive enough for there to be a good understanding of the professional functioning and legal residence of European mercantile communities in Ottoman cities such as İzmir and Istanbul. Much less is known, however, on the personal lives of these men, and the women who lived with them and were married to them. Part of the explanation for this is a traditional focus on men as agents of history, but it also has to do with a difficulty of finding these women in the archives.

Mostly, when they do get mentioned, it is generally in a narrative of control. There was a time in the late seventeenth century

anlatısı çerçevesinde karşımıza çıkarlar. On yedinci yüzyılın sonlarında Avrupalı eşlerin erkeklerle birlikte Levant'a geldikleri bir dönem mevcutken, on sekizinci yüzyılda çeşitli Avrupa devletleri bu uygulamayı yasaklamaya başlamış ve Osmanlı topraklarında Hristiyan evlilikleri genel olarak caydırılmıştır. Örneğin Hollandalılar, kadınların eşleriyle birlikte Osmanlı İmparatorluğu'na gitmelerine sıcak bakmamışlardır. Bu nedenle pek çok tüccar, daha önce bekâr olarak gelmiş meslektaşlarının yanına tek başına ulaşmıştır. Evli olanlar yerel kadınlarla ilişkilerden bütünüyle kaçınmamış olsa da, özellikle bekâr tüccarlar arasında gayrimüslim Osmanlı kadınlarıyla evlilikler görülmüştür. Bu durum, söz konusu kadınların ait oldukları cemaatlerin erkekleri tarafından hoş karşılanmamıştır. On sekizinci yüzyılın ikinci yarısında İzmir Rum Metropoliti, Hollandalı tüccarlar ile Rum kadınlar arasındaki bu ilişkiler hakkında resmî şikâyetlerde bulunmuştur. Buna rağmen, bu tür evliliklerin bir kısmı varlığını sürdürmüştür. Bu sunumda, erken modern dönemde İzmir'de Hollandalı tüccarlar ile Osmanlı kadınları arasındaki evlilikler analiz edilecektir. Bu kapsamda, söz konusu evliliklerin hem Birleşik Hollanda Cumhuriyeti'ndeki hem de Osmanlı İmparatorluğu'ndaki hukuki statüsü, bu evliliklerin taraflar açısından toplumsal sonuçları ve hem Hollanda hem de Osmanlı bağlamında bu evlilikler etrafında gelişen söylemler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Cinsiyet Tarihi; Osmanlı İmparatorluğu; Birleşik Hollanda Cumhuriyeti; Kültürlerarası Evlilikler

when European wives accompanied their men to the Levant, and various nations began to forbid it in the eighteenth century, and Christian marriages on Ottoman soil were generally discouraged. The Dutch, for instance, were not keen on seeing Dutch women going to the Ottoman Empire with their husbands. Many of the latter arrived alone, joining peers who had gone as bachelors. While those married did not necessarily abstain from relationships with local women, several of the bachelor merchants married non-Muslim Ottoman women, to the dismay of men from the latter's communities. In the second half of the eighteenth century, the Greek bishop of İzmir made formal complaints against the association between Dutch traders and Greek women. Nonetheless, several of such marriages continued to exist. In my presentation, I will analyze marriages between Dutch merchants and Ottoman women in İzmir in the early modern period. I will look at the legal status of such marriages in both the United Provinces and the Ottoman Empire, the social consequences of such marriages for those involved, and the discourse that was developed around them, in both the Dutch and Ottoman contexts.

Keywords: Gender History; Ottoman Empire; United Provinces; Cross-cultural Marriages

Ayân Olmayan Bir Ege Ayânı: İzmir, Rodos ve Tuna Ekseninde Rodoslu Hafız Ahmed Ağa

The Aegean Notable Who Never Was, Hafız
Ahmed Ağa of Rhodes Between İzmir, Rhodes
and the Danube

Dr. Efthimios Maheras

42

Orta ve Yeni Çağlar'da İzmir Araştırmaları

Bu sunum, XVIII. yüzyılın sonlarında yaşamış Osmanlı görevlisi, gemi sahibi ve girişimci olan Rodoslu Hafız Ahmed Ağa'nın ekonomik faaliyetlerini ve ticari ağlarını incelemektedir. Osmanlı arşiv kaynaklarına, özellikle de 1800 yılında idam edilmesinin ardından düzenlenen vergi kayıtları ve mülk envanterine dayanan çalışma, onun iş girişimlerinin Doğu Akdeniz, Balkanlar ve Karadeniz'e kadar uzandığını; ancak bu faaliyetlerin hızla büyüyen liman kenti İzmir'de yoğunlaştığını göstermektedir. İzmir, onun ekonomik stratejisinin merkezindeydi.. Sahip olduğu konutlar, hanlar ve sabun atölyeleri ile zeytinyağı değirmeni gibi sanayi tesislerini içeren kentsel mülklerinin ve ticari yatırımlarının büyük bölümü burada bulunuyordu. Bu yatırımlar, onu geç Osmanlı Akdenizi'nde büyüyen zeytinyağı ve sabun ticaretine doğrudan bağlamaktaydı. Stratejisinin önemli bir unsuru ise vakıf sisteminin kullanılmasıydı. Ticari mülklerin vakıf haline getirilmesi

This presentation examines the economic activities and commercial networks of Hafız Ahmed Ağa of Rhodes, an Ottoman official, shipowner, and entrepreneur of the late eighteenth century. Drawing on Ottoman archival sources, particularly tax registers and property inventories compiled after his execution in 1800, it traces how his business ventures extended across the Eastern Mediterranean, the Balkans, and the Black Sea while converging on the rapidly expanding port city of İzmir. İzmir functioned as the central hub of his economic strategy. Most of his urban properties and commercial infrastructure were located in the city, including houses, inns, and industrial installations such as soap workshops and an olive-oil mill, linking him directly to the expanding olive-oil and soap trades of the late Ottoman Mediterranean. A key component of his strategy was the use of *vakıf* endowments, through which commercial properties were converted into charitable foundations that financed institutions such as his library in Rhodes. These endowments

sayesinde, kendisinin Rodos'taki kütüphanesi gibi kurumlarını finanse eden hayır kuruluşları oluşturulmuştu. Bu vakıflar yalnızca servetinin sürekliliğini sağlamamaktaydı., Araştırmacılar için bu yapılar Rum gemi sahiplerinin ticari stratejileriyle karşılaştırma yapılmasına da imkân tanımaktadır. Daha geniş bir bağlamda ele alındığında, bu örnek Ege denizcilik dünyasının daha kapsayıcı bir tarihini yazmaya katkı sağlayabilecek bir karşılaştırma zemini sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Tarih; Denizcilik Tarihi; Rodos; İzmir; Vakıf;

not only ensured the continuity of his wealth but also offer point of comparison with the commercial strategies of Greek shipowners. Examined in this broader context, they may help move toward a more inclusive history of the Aegean maritime world.

Keywords: Economic History; Maritime History; Rhodes; İzmir; Pious Foundations (Waqf)

“Eshâb-ı Emlâktan Levi Nâm Yahudi”: Uzun 18. Yüzyılda Osmanlı İzmir’inde Bir Mülk Davası

“A Jewish Real Estate Owner Named Levi”: A Property
Dispute in Ottoman İzmir in the Long Eighteenth Century

Doç. Dr. Gürer Karagedikli, Assoc. Prof. Dr.

44

Orta ve Yeni Çağlar’da İzmir Araştırmaları

Bu çalışma, 18. yüzyılın sonundan 19. yüzyıl ortalarına kadar İzmir’de bir Yahudi ailesinin üyeleri arasında ortaya çıkan bir emlak meselesini incelemektedir. On yıllar süren bu dava üzerinden, Yahudi ailelerinin birbirleriyle ilişkilerine yoğunlaşmaktadır. Levy Ailesi’ne ait aile arşivi dokümanlarından ve Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’nde konu ile ilgili belgelerden yararlanan çalışma, bu mesele üzerinden 19. yüzyılda Osmanlı Yahudileri için en önemli şehirlerden biri olan İzmir’in Yahudi sakinlerinin kendi iç ilişkilerine ışık tutmayı hedeflemektedir. Çalışma liman şehrindeki yabancı konsoloslukların dahil olmaları neticesinde iyice çetrefilli bir hale giren bu emlak anlaşmazlığı üzerinden, İzmir Yahudilerinin dönemin değişen koşulları içerisinde dayanışma ile çatışma arasında hem cemaat içi ilişkilerini hem de devletle olan münasebetlerini nasıl anladıklarını ve anlamlandırdıklarını irdelemektedir.

Anahtar Kelimeler: İzmir; Emlak; Yahudi Cemaati; Vakıf; Mülkiyet

This study examines the relationships within a Jewish family in İzmir through a property dispute that spanned the late 18th to the mid-19th century. Using documents from the Levy Family and related records in the Ottoman archives, the work aims to illuminate the internal dynamics among the Jewish residents of İzmir—one of the most significant cities for Ottoman Jews in the 19th century—through this dispute. By analyzing this increasingly complex property conflict, which became complicated due to the involvement of foreign consulates in this major port city, it explores how Jews in İzmir reinterpreted and understood both their intra-communal relationships—the balance between solidarity and conflict—and their interactions with the state as the period’s conditions changed.

Keywords: İzmir; Property; Jewish Community; Foundation (Waqf), Proprietorship

18. Yüzyıl Çeşme Bağlarında Vakıf İdaresi ve Paftos

Paftos and Waqf Management in the Vineyards of Çeşme during the 18th Century

Dr. Ali Onur Peker

Osmanlı toprak rejimi bir yapı olarak ele alındığında, bu yapının önemli taşlarından birinin de vakıf arazileri olduğu görülür. Salt hukuki sınıflandırma gözüyle bakıldığında mülk arazilerden ayrı bir kategori olarak ele alınagelmiş olsa da fiili işletilme biçimleri ve mülkleri aynı soyun elinde tutma fonksiyonu gibi özelliklerden, mülk arazilerden çok da farklı olmayan kullanımlara sahne olduğu anlaşılmaktadır. Bunun da etkisiyle olsa gerek, Osmanlı bürokrasisinin çeşitli kademelerindeki memurlardan kırsaldaki gücü elinde tutan toprak sahiplerine kadar varlık sahibi sınıfların vakıf kurduğu örnekleri görmek mümkündür.

Vakıf kurmuş bürokratlar, toprak sahipleri, hanedan üyeleri ve/veya yerel nüfuzlu kimseler, bu vakıfların çatısı altında çiftlikler, bağlar, bahçeler tesis ederek üretim ve artı ürünün çıkarımsürecine dâhil olmuştur. On sekizinci yüzyılda kurulduğuna rastlanılan bazı vakıflar, on dokuzuncu yüzyılda hız kazanan

Considering the Ottoman land regime as a structure in itself, one of its building blocks was waqf lands. Solely from the perspective of legal classification waqf lands have been so far regarded as a category distinct from the *mülk* (private property) land, , but it is apparent that the modes they are utilized are not much different from *mülk* lands, with regards to their de facto modes of management and their functioning as an instrument to keep the property within the samelineage. Probably because of this, wealthy classes, ranging from officials of different ranks in the Ottoman bureaucracy to landowners who hold the power in the countryside, established several waqfs.

Waqf founder bureaucrats, landowners, royal family members and/or local notables became engaged in production and surplus extracting processes by installing *çiftlik*s, vineyards and orchards within the waqf lands. Some of the waqfs founded in the eighteenth century seemed to lay the foundations for the transition to capitalism which gained momentum in the following century. Some examples

kapitalistleşme öncesinde bu sürece katılmak için gerekli temelleri atmış gözükmektedir. Bilhassa ticarileşen tarımın da payıyla öne çıkan Batı Anadolu çiftliklerinde buna birer örnek, Melek Mehmed Paşa ve yakınları tarafından kurulmuş olan vakıfların sahipliğindeki çiftlikleridir.

Eski bir sadrazam olan Melek Mehmed Paşa, çeşitli memuriyetleri sebebiyle bir vakit yolunun düştüğü Çeşme'de toprak sahibi de olmuş, 1770 senesinde kurduğu vakfın taşınmazlarına Çeşme'deki bağlarını da katmıştır. Paşa'nın vakfından neredeyse çeyrek yüzyıl sonra, eşi Ayşe Hanım'ın ve defterdarı Mehmed Süheyl Efendi'nin vakıfları 1794'te, aynı günde kurulmuştur. Tıpkı kuruluş günlerinin ortak olması gibi, vakıf idareleri de pek birbirinden ayrılmamış ve gerek iktisadi işlerde gerek merkezî yönetim ile temasta olmalarını gerektiren toplumsal meselelerde bu üç vakıf birlikte hareket etmiştir. Çiftlik sınırlarındaki bağlarda hâkim olan özgül üretim koşulları, takip eden yüzyılda "paftos meselesi" olarak anılan ve uygulanan sözleşmeden ismini alan olayla birlikte yirminci yüzyıla sarkacak bir dinamiği başlatmıştır.

Söz konusu meselenin başlangıcını anlayabilmek adına, bu çalışmada, ilk olarak vakıf arazilerinde uygulanan sözleşme (kiralama) biçimlerine başvurulacaktır. Bu sayede, Çeşme'de Melek Mehmed Paşa ile diğer vakıflarda uygulanan paftos sözleşmesinin, vakıf arazilerde kullanılmış olan diğer türlerden nasıl farklılaştığı veya benzeştiği anlaşılacaktır. Sözleşmenin kendine has niteliklerinden yola çıkarak, bu durumun takip eden

of çiftlikleri of this kind in Western Anatolia, where commercial agriculture thrived, are the ones belonging to the waqfs founded by Melek Mehmed Paşa and his relatives.

Former grand vizier Melek Mehmed Paşa, who was in Çeşme during his different duties in office, became a landowner in the region and incorporated vineyards to his waqf founded in 1770. About a quarter century later, the waqfs of his wife Ayşe Hanım and his treasurer Mehmed Süheyl Efendi were founded in 1794 on the same day. Just like sharing the genesis of their establishment, these endowments shared the same practices in the waqf management, and the three waqfs functioned jointly in a collaboration both in economic sense and in the social matters which required their interaction with the central government. Coined after the name of the tenancy contract itself, the *paftos* reflected specific relations of production dominant in the vineyards within the borders of çiftlikleri. It triggered a series of events in the nineteenth century that lasted through the following century, which was then called "*paftos meselesi*" (the issue of *paftos*). In order to understand the beginning of the aforementioned case, this study will first refer to the forms of contracts used in waqf lands. Thus, the differences and similarities between the *paftos* contracts used within the waqfs of Melek Mehmed Paşa and others in Çeşme and other general models of contracts used in waqf lands will be grasped as well. Embarking on features specific to the contract, the primary aspects of conflict which caused it turn into a social matter in the following century will be investigated. After all, as a result of such investigation, this study aims to answer the

yüzyılda önemli bir toplumsal meseleye dönüşmesine sebep olan başlıca çatışma noktaları sorgulanacaktır. Neticede, böyle bir sorgulamanın sonucu olarak; Osmanlı'da vakıf arazilerinde başvurulan temel kiracılık biçimlerinin ne olduğu, Çeşme'deki vakıf örneklerinde tercih edilen türün niteliği ve diğerlerinden nasıl ayrıldığı, on sekizinci yüzyılda kurulmuş olan vakıfların takip eden yüzyıla ne gibi bir miras bıraktığı ve toplumsal bir meseleye dönüşen paftos sözleşmesinin hangi aşamalardan geçtiği yönündeki soruların yanıtlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çeşme; Paftos; Bağcılık; Vakıf

questions regarding the fundamental forms of tenancy in Ottoman waqf lands, the characteristics of *paftos* and the way it draws apart from other forms of contracts, the legacy transmitted from the waqfs founded in the 18th century to the succeeding one, and the phases involving the transformation of *paftos* into a social problem.

Keywords: Çeşme; *Paftos*; Viticulture; Waqf

18. Yüzyılda Ali Ağa Çiftliği

Ali Ağa Çiftliği in the Eighteenth Century

Ahmet Bulut Tamgörgü

Bugün İzmir'e bağlı Aliağa ilçesi adını Ali Ağa Çiftliği'nden alır. Ali Ağa ve yakınında konumlanan Arap Çiftlikleri XIX. yüzyılın ikinci yarısında finans, ticaret ve tarım yatırımları olan Baltazzi ailesinin tasarrufuna geçer ancak çiftliğin ortaya çıkışı ve Ali Ağa'nın kimliğine yönelik farklı iddialar bulunur. Söz konusu Ali Ağa'nın bölgedeki önemli ayan ailelerinden olan Arapoğulları veya Karaosmanoğulları'na mensup olduğu yönünde hâkim iki görüş mevcuttur. Bu doğrultuda Ali Ağa'nın kimliğinin yanı sıra çiftliğin ortaya çıkışına dair iddialar XVIII. yüzyılda düđümленir. Bu çalışma ise çiftliğin ortaya çıkışıyla ilgili tartışmayı XVI. yüzyıla taşımayı ve Ali Ağa'nın kimliğiyle ilgili görüşleri tekrar ele almayı hedefliyor. Çalışma sırasında Başkanlık Osmanlı Arşivi'ne ait tahrir, avarız, nüfus, temettüat defterleri ve çeşitli arşiv tasniflerinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aliağa; İzmir; Karaosmanoğulları; Çiftlik; Tarım

The district of Aliağa, today part of modern İzmir, takes its name from the Ali Ağa Çiftliği. In the second half of the nineteenth century Ali Ağa Çiftliği came under the control of the Baltazzi family, a Levantine family active in finance, trade and agriculture. While this later period is relatively well documented, the earlier history of the *çiftlik* and the identity of Ali Ağa remain uncertain. Two different interpretations in the prevailing literature usually associate the name Ali Ağa with two prominent ayan households in the region, the Arapoğulları or the Karaosmanoğulları. The establishment of the *çiftlik* and the figure of Ali Ağa have generally been placed within the purview of the eighteenth century. This study, however, offers a different perspective by suggesting that the origins of the *çiftlik* can be traced back to the sixteenth century. It also reviews the identity of Ali Ağa in light of new evidence. The analysis is based on Ottoman archival sources including cadastral surveys, tax registers, population records and income books.

Keywords: Aliağa; İzmir; Karaosmanoğulları; Çiftlik; Agriculture

İZMİR KALKINMA AJANSI